

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI FİNANS VE BANKACILIK ANABİLİM DALI
SERMAYE PİYASALARI TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YAKLAŞIMIYLA TÜRK
BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ**

HAZIRLAYAN

SELİN MERT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DR.ÖĞR. ÜYESİ BADE EKİM KOCAMAN

ANKARA - 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 25 / 07 /2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Selin MERT

Öğrencinin Numarası: 22310006

Anabilim Dalı: Uluslararası Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı

Programı: Sermaye Piyasaları Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr.Öğr.Üyesi BADE EKİM KOCAMAN

Tez Başlığı: Çok Kriterli Karar Verme Yaklaşımıyla Türk Bankacılık Sektöründe Performans Değerlendirmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 76 sayfalık kısmına ilişkin, 25 / 07 / 2025 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %14'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 25 / 07 / 2025

Dr.Öğr.Üyesi Bade Ekim Kocaman

TEŞEKKÜR

İlk olarak, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bade Ekim Kocaman'a çalışmamı hazırlarken yol gösterici öneriler verdiği ve engin bilgi birikimi ile bu sürecin her aşamasında yanımda olarak beni desteklediği için çok teşekkürlerimi sunuyorum. Tezimin şekillenmesinde gösterdiği özen ve bana verdiği motivasyon, bu süreci başarılı bir şekilde tamamlamama yardımcı oldu.

Akademik bilgi ve tecrübeleriyle çalışmama değer katan, yapıcı geri bildirimleri ve yol gösterici katkılarıyla süreci daha verimli hale getiren Prof. Dr. Şenol Babuşçu, Prof. Dr. Adalet Hazar ve Prof. Dr. Sedat Yenice'ye teşekkür ediyorum. Destekleri ve yönlendirmeleri, bu çalışmanın şekillenmesinde önemli katkı sağladı.

Tez sürecimde her zaman yanımda olan, bana cesaret veren, beni destekleyen ve hep yanımda olan başta kız kardeşim Gülin'e, anneme, babama, bu süreçte desteği ve sabrı ile yanımda olan yol arkadaşım Alican Vurgun'a ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Sizlerin varlığı, bana güç ve motivasyon kaynağı oldu.

Son olarak, bu süreçte ani bir şekilde kaybettiğim, dayım Nadir Kan'ı minnetle anıyorum. Bu çalışmanın bitmesini çok istiyordu. Bende ona olan borcumu, bu çalışmayı hazırlarken edindiğim azim ile yaşatmaya çalıştım.

ÖZET

Selin MERT, Çok Kriterli Karar Verme Yaklaşımıyla Türk Bankacılık Sektöründe Performans Değerlendirmesi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sermaye Piyasaları Tezli Yüksek Lisans Programı, 2025

Bankacılık sektörü, ekonomik büyüme, finansal istikrar ve güvenliğin sağlanmasında kilit bir role sahiptir. Bu nedenle bankaların finansal performanslarının doğru bir şekilde ölçülmesi önem taşımaktadır. Geleneksel yöntemlerin yanı sıra, Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yaklaşımları da son yıllarda performans değerlendirmelerinde sıkça kullanılmaktadır. Bu yöntemler, birden fazla kriterin aynı anda ele alınmasına olanak sağlayarak daha objektif sonuçlar sunmaktadır.

Bu çalışmada, aktif büyüklüğü en yüksek 10 bankanın 2019–2023 yıllarına ait verileri kullanılarak finansal performansları analiz edilmiştir. Analiz sürecinde ÇKKV yöntemlerinden CRITIC ve COPRAS birlikte uygulanmıştır. Öncelikle CRITIC yöntemiyle kriter ağırlıkları belirlenmiş, ardından COPRAS yöntemiyle bankalar sıralanmıştır. Çalışmanın amacı, bankaların performans düzeylerini ortaya koymak ve karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmaktır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, sektörün genel durumu hakkında değerlendirmelerde bulunulmuş ve bazı öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çok Kriterli Karar Verme, Bankacılık Sektörü, CRITIC, COPRAS, Finansal Performans

ABSTRACT

Selin MERT, Performance Evaluation in the Turkish Banking Sector through a Multi-Criteria Decision-Making Approach, Başkent University, Graduate School of Social Sciences, Capital Markets Master's Program with Thesis, 2025

The banking sector plays a crucial role in ensuring economic growth, financial stability, and security. Therefore, accurately measuring the financial performance of banks is of great importance. In addition to traditional methods, Multi-Criteria Decision-Making (MCDM) approaches have increasingly been used in performance evaluations in recent years. These methods enable the simultaneous consideration of multiple criteria, offering more objective and comprehensive results.

In this study, the financial performance of the 10 largest banks in terms of total assets was analyzed using data from the years 2019 to 2023. The MCDM methods CRITIC and COPRAS were applied in the analysis. First, the CRITIC method was used to determine the weights of the criteria, and then the COPRAS method was employed to rank the banks. The aim of the study is to reveal the performance levels of the banks and provide a comparative assessment. Based on the findings, evaluations were made regarding the overall condition of the sector, and several recommendations were presented.

Keywords: Multi-Criteria Decision Making, Banking Sector, CRITIC, COPRAS, Financial Performance

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BANKACILIK SEKTÖRÜ	4
1.1. Bankaların Ortaya Çıkış Nedenleri	4
1.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi	6
1.3. Bankacılık Sektörü Tanımı ve İşlevleri	10
1.4. Bankacılık Sektörü Verileri.....	12
1.4.1. Banka sayıları	12
1.4.2. Bankacılık sektörü sermaye yapısı.....	13
1.4.3. Çalışan yapısı	14
1.4.4. Şube sayısı	14
1.4.5. Sektör payları.....	15
1.4.6. Bilanço yapısı	16
1.4.7. Mevduat.....	18
1.4.8. Özkaynaklar.....	19
1.4.9. Sermaye yeterliliği	19
1.4.10. Gelir-Gider yapısı.....	21
1.4.11. Kârlılık.....	22
2. PERFORMANS ÖLÇÜMÜNDE ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME (ÇKKV) YÖNTEMLERİ	25
2.1. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Kavramı.....	25
2.2. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Yöntemlerinin Sınıflandırılması	25
2.2.1. Problemin amacına göre sınıflandırma	25
2.2.2. Modelin yapısal özelliklerine göre sınıflandırma	26

2.3. Finansal Performans Ölçümünde Kullanılan Başlıca ÇKKV Yöntemleri	26
2.4. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Yöntemlerinin Avantajları ve Sınırlılıkları	28
2.5. Aktif Büyüklük Kavramı ve Önemi.....	29
2.6. Aktif Büyüklüğün Ölçülmesi ve Yorumlanması.....	30
2.7. Türkiye’de Aktif Büyüklüğün Bankacılık Sektöründeki Yeri	30
2.8. Türkiye’de Bankacılıkta Aktif Büyüklüğün Gelişimi	31
2.9. Yıllar İtibarıyla Aktif Büyüklük Verileri.....	32
2.10. Büyümenin Nedenleri.....	33
2.11. Reel Büyüme ve Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon	33
2.12. Bankaların Aktif Büyüklüğe Göre Sınıflandırılması	34
2.13. Aktif Büyüklüklerine Göre Gruplar.....	34
2.14. Sınıflandırmanın Analize Katkısı	35
3. LİTERATÜR ve ANALİZ	38
3.1. Banka Performansı Alanında ÇKKV Yöntemlerini Kullanan Çalışmalar	38
3.2. Banka Performansı Alanında CRITIC-COPRAS Yöntemi Kullanan Çalışmalar	44
3.3. Bankacılık Alanı Dışında ÇKKV Yöntemlerini Kullanan Çalışmalar.....	46
3.4 CRITIC Yöntemi.....	50
3.5. COPRAS Yöntemi	52
3.6. Veri Seti ve Analiz	54
3.6.1. CRITIC yöntemi.....	57
3.6.2. COPRAS yöntemi.....	65
3.6.3. Genel sonuçlar	70
4. SONUÇ	73
KAYNAKLAR.....	77

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Banka Sayıları	12
Tablo 1.2. Bankacılık Sektörü Sermaye Yapısı.....	13
Tablo 1.3. Çalışan Sayısı (Bin kişi).....	14
Tablo 1.4. Şube Sayısı	15
Tablo 1.5. Sektör Payları	15
Tablo 1.6. Bilanço Yapısı.....	16
Tablo 1.7. Seçilmiş Bilanço Kalemleri.....	17
Tablo 1.8. TL ve YP Mevduat Bileşimi	18
Tablo 1.9. Özkaynaklar	19
Tablo 1.10. Sermaye Yeterliliği	20
Tablo 1.11. Gelir- Gider (Milyar TL).....	21
Tablo 1.12. Özkaynak Kârlılığı (yüzde).....	22
Tablo 2. 1. Aktif Büyüklüklerine Göre Bankalar	30
Tablo 2. 2. Türkiye Bankacılık Sektörü Toplam Aktif Büyüklüğü.....	32
Tablo 2. 3. Aktif Büyüklük Eşiği	35
Tablo 3. 1. Bankalar ve Kısaltmaları.....	55
Tablo 3. 2. Oranlar ve Kriter Yönü	56
Tablo 3. 3. 2023 Yılı Karar Matrisi	57
Tablo 3. 4. Normalize Karar Matrisi	58
Tablo 3. 5. İlişki Karar Matrisi	60
Tablo 3. 6. 2023 Yılı Kriter Ağırlıkları	61
Tablo 3. 7. Uygulanan CRITIC Yöntemi Sonuçları.....	63
Tablo 3. 8. Karar Matrisi	65
Tablo 3. 9. Normalize Karar Matrisi	66
Tablo 3. 10. Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi	67
Tablo 3. 11. Ağırlıklandırılmış Normalize İndekslerin Toplanması	68
Tablo 3. 12. Karar Alternatiflerinin Göreceli Önem Düzeyleri ve Performans Sıralanması (2023)	69
Tablo 3. 13. 2019 – 2023 Yılları Arası Bankaların Aktif Büyüklüklerine göre Performans Sıralaması	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 3. 1. CRITIC Yöntemi Karar Matrisi	50
Şekil 3. 2. COPRAS Yöntemi Karar Matrisi.....	52

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ş.	Anonim Şirket
AHP	Analitik Hiyerarşi Süreci
ANP	Analitik Ağ Süreci
ARAS	Additive Ratio Assesment
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIST	Borsa İstanbul A.Ş.
BWM	Best-Worst Method
BSC	Balanced Scorecard
CAMELS	Capital, Assets, Management, Earnings, Liquidity, Sensitivity
COCOSO	Combined, Compromise, Solution
CRITIC	Critical Impact Estimation
COPRAS	Complex Proportional Assessment
ÇKKV	Çok Kriterli Karar Verme
ELECTRE	Elimination Et Choice Translating Reality
EDAS	Evaluation based on Distance from Average Solution
EQLS	Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi
GIA	Grafiksel Etki Analizi
GP	Hedef Programlama
GST	Giyilebilir Sağlık Teknolojileri
GRA	Gri İlişki Analizi
IMF	Uluslararası Para Fonu
KKM	Kur Korumalı Mevduat
LPI	Lojistik Performans Analizi
LOPCOW	Logartmic Percentage Change-driven Objective Weight
MAIRCA	Multi Attributive Ideal-Real Comparative Analysis
MOORA	Multi Objective Optimization on the basis Ratio Analysis
MCDM	Multiple Criteria Decision Making
PROMETHEE	The Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation

ROA	Return Of Assets
ROE	Return Of Equity
SAW	Simple Additive Weighting
SD	Standard Deviation (Standart Sapma)
SWARA	Step-wise Weight Assesment Ratio Analysis
TBA	Temel Bileşenler Analizi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOPSIS	Technique For Order Preference by Similarity to Ideal Solution
VIKOR	Vise Kriterjumska Optimizacija I Kompromisno Resenje
VZA	Veri Zarflama Analizi
WASPAS	Weighted Aggregated Sum Product Assessment

GİRİŞ

Bankacılık, ekonomik sistemin işleyişinde kilit rol üstlenmekte ve fon hareketliliğini yönetmekte olan kurumsal yapıya denir. Gerçek ve tüzel kişilerin, kamu ya da özel sektör fark etmeksizin, finansal ihtiyaçlarını karşılamak üzere faaliyet gösteren bankalar; tasarrufların değerlendirilmesi, yatırımların finanse edilmesi ve likidite sağlanması gibi temel işlevler üstlenmektedir (Yetiz, 2016). Bankacılık sektörünün geçmişi, paranın henüz dolaşımda olmadığı dönemlere kadar uzanmaktadır. Günümüz teknolojileri ile dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle bankacılık sektörü hızlı bir dönüşüme uğramış ve daha etkin, hızlı hizmet sunabilen bir yapıya evrilmiştir.

Bankalar, bir ülkenin finansal istikrarının ve ekonomik kalkınmasının temel unsurlarından biridir. Bankacılık sistemi, sadece finansal işlemleri düzenleyen bir yapı olmakla kalmaz, aynı zamanda sermayenin etkin şekilde yönlendirilmesini sağlayarak ekonomik büyümeye doğrudan katkıda bulunur. Tasarruf sahiplerinden toplanan fonları, ihtiyaç duyan kesimlere kredi olarak aktaran bankalar, ekonomik sistem içinde kaynakların rasyonel ve dengeli dağılımını mümkün kılar (Ulusoy, Demirel ve Özbilge, 2023). Bu nedenle, istikrarlı ve güvenilir bir bankacılık sistemi, makroekonomik istikrarın sağlanmasında hayati rol oynar.

Bankalar; para, kredi ve sermaye piyasaları aracılığıyla bireyler, işletmeler ve kamu kuruluşlarına çeşitli finansal hizmetler sunan temel aracı kurumlardır. Sağladıkları hizmetler yoluyla ekonomik sistemin üretim kapasitesini artırma ve istihdam yaratma gibi önemli işlevleri yerine getirirler. Finansal piyasaların da en önemli kurumları olarak karşımıza çıkan bankaların, piyasada oluşan ekonomik krizler üzerindeki etkisi ve söz konusu krizleri atlatmada bankaların uygulayacağı finansal politikaların önemi bu işleyişin dikkat çekici tarafıdır. Bankaların aracılık faaliyetlerini yerine getirirken ne ölçüde etkin oldukları hem bankalar ve sahipleri açısından hem de sektörün geneli açısından önem arz etmektedir (Kablan, Erdoğan 2021). Özellikle kredi temini yoluyla reel sektör yatırımlarını desteklemeleri, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır.

Günümüzün hızla değişen ekonomik yapısı içerisinde bankacılık sektörü; yalnızca finansal aracılık fonksiyonuyla değil, aynı zamanda finansal istikrarın sağlanmasında üstlendiği kritik rolüyle de ön plandadır. Sektörün dinamik yapısı, bankaların

performanslarının sürekli bir şekilde analiz edilmesini ve stratejik olan kararların doğru şekilde verilmesini önemli kılmaktadır. Bu nedenle, banka yönetimleri ve düzenleyici kurumlar; kârlılık, risk, likidite, sermaye yeterliliği gibi birçok faktörü aynı anda değerlendirmek zorunda kalmaktadırlar.

Ancak bu faktörlerin birbirinden bağımsız olmayışı ve çoğunlukla da birbirlerini etkilemesi, karar verme süreçlerini karmaşık hâle getirmektedir. Bu noktada Çok Kriterli Analiz Süreçleri; birden fazla kriterin sistematik bir yapıda değerlendirilmesini sağlayarak bankacılık alanında etkili olan analiz araçlarını sunmaktadır. Özellikle performans değerlendirmeleri, kredi uygunluk analizleri, şube yeri seçimi, müşteri sınıflandırması gibi pek çok kararda ÇKKV yöntemlerinin kullanılması; karar sürecini daha etkili, nesnel, sayısal ve şeffaf hâle getirmektedir.

Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yaklaşımları, birden fazla ve birbiriyle ilişkili kriterin bulunduğu, aynı zamanda birçok seçeneğin değerlendirildiği karmaşık karar ortamlarında etkili çözümler sunan analitik yöntemlerdir. Bu tekniklerin temel amacı, alternatifler arasından en uygun olanı belirlemek ya da mevcut seçenekleri tanımlanmış kriterler çerçevesinde sıralayarak karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirmektir. Karar verme süreci; çoğu zaman, karar vericinin birbirine zıt özellikler taşıyan kriterler arasında tercih yapmasını gerektiren çok boyutlu bir yapısal değerlendirme sistemidir (Altın, 2021). Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmada, bankacılık sektöründeki çok değişkenli karar mekanizmaları incelenmiş; ÇKKV yöntemlerinin bu yapılarda uygulanabilirliği ele alınmıştır. Söz konusu yöntemler sayesinde hem banka performanslarının daha doğru ölçülmesi sağlanmakta hem de sektörün sürdürülebilirliği açısından karar destek sistemlerinin daha sağlam temellere oturtulması hedeflenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde bankacılık sektörünün tanımı, tarihsel gelişimi ve temel işlevleri ele alınmış, 2024 yılına ait mevduat, özkaynak ve sektör payları gibi temel göstergeler değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, bankaların finansal performanslarının analizinde kullanılan ÇKKV yöntemlerine odaklanılmış, COPRAS ve CRITIC yöntemleri detaylandırılmıştır. Bankalar aktif büyüklüklerine göre sınıflandırılmış; 2019–2023 dönemine ait verilerle sektörün gelişimi incelenmiş ve yöntemlerin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konmuştur.

Üçüncü bölümde literatür taramasına yer verilmiş, bankacılık ve farklı sektörlerde ÇKKV yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalar incelenmiştir. Ardından 2023 yılı verileriyle

yapılan analiz sunulmuş, bankalar aktif büyüklüklerine göre sıralanarak seçilen finansal kriterlere göre değerlendirilmiştir. Veriler bankaların bilanço raporlarından elde edilmiştir.

Son bölümde ise çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmış, ulaşılan sonuçlar özetlenmiş ve 2019–2023 dönemine ilişkin bulguların nedenleri açıklanmıştır. Ayrıca bankalara yönelik bazı önerilere yer verilmiştir. Bu çalışma, ÇKKV yöntemlerinin bankacılık sektöründe aktif büyüklük temelinde performans analizine katkı sağladığını ortaya koymuştur.

1. BANKACILIK SEKTÖRÜ

Bankacılığın kökeni, ilk para birimlerinin ortaya çıkmasına ve bireylerin servetlerini güvenli biçimde koruma arayışlarına kadar uzanmaktadır. İnsanlık tarihinin erken dönemlerinden itibaren, ekonomik ilişkilerin gelişimiyle birlikte bankacılık faaliyetleri de şekillenmiş ve zaman içinde kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Küresel düzeyde yaşanan savaşlar, ticaret hacmindeki artış, iktidar mücadeleleri ve teknolojik gelişmeler, modern finansal sistemlerin temellerini atarken, bankacılık sektörünün dijitalleşme sürecini de hızlandırmıştır. Özellikle 21. yüzyılda dijital bankacılığın yükselişi, klasik bankacılık anlayışını dönüştürerek sektörde yeni bir dönemi başlatmıştır (Cantürk, 2021).

Hayatımızda büyük bir önem taşıyan bankacılık sektörü sadece biz insanlar için değil, şirketler ve kurumlar içinde büyük bir önem taşımaktadır. Yapılan harcamaları, yapmış olduğumuz ödemeleri, birikimlerimizi değerlendirmeyi, her türlü yatırımımızı bankacılık ağları üzerinden gerçekleştirmektedir.

1.1. Bankaların Ortaya Çıkış Nedenleri

Bankacılığın ilk izlerine antik çağlarda rastlamak mümkündür. Ekonomik ilişkilerin temelini oluşturan bu sektör, tarihin en köklü meslek dallarından biri olarak kabul edilmektedir. Para birimlerinin henüz kullanılmadığı dönemlerde, bankacılık benzeri işlemler; tahıl, hayvan ve benzeri temel ihtiyaçların değişimiyle yürütülmekteydi. Özellikle Mezopotamya gibi erken medeniyetlerde, çiftçilerin ürünlerini gelecekteki hasatlarına karşılık tahıl ambarlarına emanet ettikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda bu emanetleri kademeli olarak çektikleri bilinmektedir. Bu uygulamalar, modern bankacılığın temellerini oluşturan ilk örnekler arasında yer almaktadır (Aksoy, 2011; Kahraman, 2000).

Bankacılık benzeri ilk uygulamalar, Mezopotamya'daki Babil uygarlığında tahılın saklanması dayalı olarak gelişmiş ve daha sonra Antik Mısır'da sistematik bir yapıya kavuşturulmuştur. Mısır'da uygulanan bu sistem, sadece tarımsal ürünlerin saklanması değil, aynı zamanda bölgesel merkezler arasında kurulan organizasyonel ağlar yoluyla bir tür finansal aracı görevi görmüştür. Nitekim bazı tarihçiler, bu tahıl temelli yapının işlem hacmi ve yönetsel karmaşıklığı açısından günümüz bankacılık sistemlerine yapısal benzerlik taşıdığını öne sürmektedir. Bununla birlikte, artan ticaret hacmi ve ekonomik

çeşitlenme sonucunda daha gelişmiş bir finansal sisteme duyulan ihtiyaç ortaya çıkmıştır. (Aksoy, 2011; Gülsün ve Erdoğan, 2011)

M.Ö. 7. yüzyılda Lidyalılar tarafından ilk kez kullanılan metal paralar, ekonomik ilişkilerde dönüştürücü bir rol üstlenmiştir. Altın ve gümüş alaşımından üretilen bu sikkeler, zamanla farklı medeniyetler tarafından da benimsenmiş ve böylece değişim aracı olarak standart bir yapı kazanmıştır. Bu gelişme, ticaretin daha geniş coğrafyalara yayılmasını sağlamış ve ekonomik faaliyetlerin daha karmaşık bir hâl almasına zemin hazırlamıştır.

Madeni paraların kullanım alanı arttıkça, bu varlıkların güvenli biçimde saklanmasına yönelik ihtiyaç da ortaya çıkmıştır. Antik Yunan, Roma, Mısır ve Babil uygarlıklarına ait tarihsel belgeler, tapınakların yalnızca parayı korumakla kalmayıp, aynı zamanda borç verme işlevi de üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte, Avrupa'da ekonomik ve finansal yapılar büyük ölçüde zayıflamıştır. Bu süreçte altın ve gümüş sikkelerin tedavülden çekilmesi, yerini daha düşük değerli metallerden, özellikle bakır ve bronzdan üretilen sikkelere bırakmasına neden olmuştur. Bu değişim, paranın satın alma gücünde düşüşe yol açarken, aynı zamanda yüksek enflasyonist baskıları da beraberinde getirmiştir. Kent nüfuslarındaki azalma ve feodal üretim ilişkilerinin yaygınlaşması sonucunda, toprak sahiplerinin köylülere arazi tahsis ederek karşılığında vergi ve askerî hizmet talep ettiği bir yapı oluşmuştur. Bu sosyoekonomik dönüşüm, ticaretin daralmasına ve bankacılık faaliyetlerinin duraklamasına neden olmuştur (Aksoy, 2011; Kahraman, 2000; Gülsün ve Erdoğan, 2011).

19.yy'da Sanayi Devrimi ile ekonomik yapılar köklü bir dönüşüm geçirmiş, bu dönüşüm finansal sistemlere de yansımıştır. Bu dönemde hızla artan sanayi yatırımları, kapsamlı bir sermaye ihtiyacını beraberinde getirmiş ve bankacılık ile sigortacılık faaliyetlerinin genişlemesini zorunlu kılmıştır. Bankalar, sanayicilerin fon talebini karşılamak ve ticari işlemleri daha verimli hâle getirmek amacıyla çeşitli finansal ürünler ve hizmetler geliştirmiştir. Aynı yüzyılda ortaya çıkan merkez bankaları ise para politikalarının uygulanması, para arzının kontrolü, döviz kuru yönetimi ve finansal sistemin istikrarının sağlanması gibi temel roller üstlenmiştir (Tezergil, 2016; Kahraman, 2000; Yazdi, Hanne ve Gomez, 2020).

1929 yılında patlak veren Büyük Buhran, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere dünya genelinde ciddi ekonomik ve finansal krizlere neden olmuş. Sonuçlarına

bakacak olursak birçok banka iflas etmiş, finansal sistem büyük ölçüde sarsılmış ve devlet müdahalesine dayalı yeni düzenlemelerin gerekliliği ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından, küresel ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla 1944 yılında Bretton Woods Konferansı düzenlenmiş; bu konferans sonucunda Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) gibi kurumlar kurulmuştur. Bu kurumlar, sabit döviz kuru sistemini desteklemiş ve uluslararası para sisteminin yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynamıştır (Karaca, Altemur, Çevik, 2020).

Bankacılık sektörü hızlıca gelişmeye başlarken, teknolojiye ileriye gelişmeler birbiriyle paralel olarak bankacılıkta etkisini göstermeye başlamıştır. Kredi kartı uygulamaları ilk olarak 1950 yılında, ABD'de Diners Club tarafından başlatılmıştır. Başlangıçta belirli restoranlarda geçerli olan bu kartlar, zamanla yaygınlaşarak farklı sektörlerde de kullanılmaya başlanmış ve modern bankacılık ürünleri arasında önemli bir yere sahip olmuştur (Tezergil, 2016).

Günümüzde bankalar, dünya genelinde işlem gerçekleştirebilen önemli finansal yapılar haline gelmiştir. Elektronik bankacılığın gelişimiyle birlikte; ATM'ler, telefon ve internet bankacılığı, para transferi gibi dijital hizmetler yaygınlaşmış; mobil uygulamalar ise bu sürecin doğal bir uzantısı olarak hayatımızın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Müşteri taleplerindeki değişim ve teknolojik ilerlemeler, bankacılık sistemini sürekli dönüşmeye zorlamaktadır (Ranjan, 2024).

1.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi

- **Osmanlı Döneminde Bankacılık (1847 – 1923)**

Osmanlı döneminde “kaime” adı verilen kâğıt para yerine de geçebilen kâğıt para 1840 yılında çıkartılmıştır. Temel amacı para bütçe açıklarını kapatmak için kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca bu kâğıt para sayesinde faizli iç borçlanma senetleri ihraç edilmiştir. 1847 yılında İstanbul bankası kurulmuştur. Daha sonra 1856 yılında yerini Osmanlı Bankası almıştır. Banka o dönemde diğer bankalardan farklı olarak para basma yetkisine ek olarak bütçeyi denetleme yetkisine de sahip olmuştur. 1881 yılında Düyun-ı Umumiye'nin kurulması, 1888 yılında tarımsal kalkınmanın sağlanması ile Ziraat Bankası'nın da kurulması bankacılık faaliyetleri açısından gelişme göstermektedir.

I. Meşrutiyet'in ilanından sonra (1908) artık ulusal sermayeli yerel ve tek şubeden oluşan bankaların açılması kararlaştırılmıştır. 1913 yılında Türk Ticaret Bankası kurulan bankalardan biri olmuştur.

- **Cumhuriyet Dönemi Bankacılık (1923 – 1944)**

Cumhuriyet'in ilanının ardından, 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi ile ekonomik alanda yeni bir döneme girilmiştir. Bu gelişmelerin ardından Türkiye'de ulusal bankacılık anlayışı şekillenmeye başlamıştır (TBB, 2023). 1924 yılında kurulan Türkiye İş Bankası bu alandaki ilk adım olurken, 1925'te faaliyet göstermeye başlayan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası ise ülkenin ilk kalkınma bankası olma özelliğini taşımıştır. Ancak bu banka yeterli sermaye sağlayamadığı için 1933 yılında Sümerbank bünyesine katılmıştır.

1927 yılı, Türkiye'de finansal sistemin gelişimi açısından önemli adımların atıldığı bir dönem olmuştur. Bu yıl içerisinde hem Türk Ekonomi Bankası kurulmuş hem de konut finansmanı sağlamayı hedefleyen Emlak ve Eytam Bankası faaliyete geçmiştir. Takip eden 1930 yılında ise, para politikasının belirleyicisi olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kuruluşu gerçekleştirilmiştir (TBB, 2023). Bu dönemde hayata geçirilen tüm bu bankalar, ulusal sermayeye dayalı olarak faaliyet göstermeleri bakımından ortak bir yapıya sahiptir.

1932 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı sonrasında artık ihtisas amaçlı bankalar kurulmaya başlanmaktadır. 1933 yılında Sümerbank'ın kurulması ile sanayiye dair tesislerin kurulması amaçlanmıştır. Sırasıyla Belediyeler Bankası, Etibank (1934), Halkbank (1938) gibi ihtisas bankalarının kurulması ile altyapı hizmetleri, maden yatakları, enerji gibi sanayi faaliyetlerinde, küçük esnaf ve sanatkârların gelişmesi için önem arz etmektedir.

1936 yılında yürürlüğe giren 2999 sayılı Bankalar Kanunu, Türk bankacılık sistemi açısından dönüm noktalarından biri olmuştur. Bu yasa ile birlikte, bankalar için mevduatların belirli bir yüzdesi %15 oranında devlet iç borçlanma senetleri ya da eşdeğer faiz oranına sahip diğer menkul kıymetlerde karşılık bulundurma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu düzenleme, finansal sistemin güvenliğini sağlamak ve mevduat sahiplerinin çıkarlarını korumak amacıyla tasarlanmıştır.

- **İthal İkameci Sanayileşme Dönemi (1945 – 1980)**

1945 döneminden itibaren özel bankacılık hız kazanmıştır. Bu sayede özel sektör desteklenecek ve ekonomik modernleşme ön planda olması amaçlanmıştır. Sırasıyla Yapı ve Kredi (1944), Garanti (1946), Akbank (1948), Şekerbank (1953), Vakıfbank (1954), Pamukbank (1955) kurulmuştur (TBB, 2023). 1958 yılında İstikrar programı açıklanmış olup Türk lirası devalüe edilmiştir.

1960 yılından itibaren karma ekonomik modele geçilmiştir. Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964), Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1975) şimdiki adı ile Kalkınma Yatırım Bankası, Arap – Türk Bankası (1977) kurulmuştur. Böylece kamu iktisadi yatırımları, dış ticaretin gelişebilmesi için kurulan yabancı sermayeli bankalar önem kazanmakta ve uluslararası bankacılığın temelleri atılmaktadır.

1977 yılında 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu çıkarılması, bankacılık için önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Bu yasa ile Merkez Bankası'na orta vadeli reeskont ve avans işlemleri yapma yetkisi verilmiştir (TBB, 2023). Merkez bankalarının para politikası araçları arasında yer alır ve finansal istikrarın sağlanmasında önemli rol oynar. Bu işlemler, bankacılık sistemine nakit akışı sağlamak, kredi mekanizmasını desteklemek ve para politikasını yönlendirmek açısından kritik öneme sahiptir.

- **Liberizasyon Dönemi (1980 – 2001)**

1980 yılı ülkemiz için önemli gelişmelerin olduğu bir yıl olmuştur. Serbestleşme ve dışa açılma ülkemizi önemli bir boyutta etkileyecektir. Bu durum serbest piyasa ekonomisinin ortaya çıktığı, devlet müdahalesinin az olduğu, sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir sistemdir. Türkiye’de Fiba Banka A.Ş. (1984), Finansbank ve Türk Eximbank (1987) kurulmuştur. Citibank A.Ş. ve Turkish Bank A.Ş. (1981), ING Bank A.Ş., JPMorgan Chase Bank N.A. ve Bank Mellat (1984), Deutsche Bank A.Ş (1988) gibi yabancı sermayeli bankaların ülkemizde faaliyete başladığı görülmektedir (TBB, 2023).

Bankacılık için dönüm noktası olarak nitelendirilen 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. 1980’lerin neo-liberal politikası yükselmesi ile atılan adımların devam ettiği de görülmektedir. Tarihler 22 Ağustos 1989 tarihini gösterdiğinde Türkiye ekonomisi için büyük bir gelişme olarak sayılabilecek “Türk lirasının konvertibilite edilmesi” ilan edilmiştir.

Bu gelişme 1980'lerin liberal politikasının önemli bir parçası olarak görülmektedir. Konvertibilite, sözlükte bir para biriminin serbest olarak diğer bir para birimine çevrilmesi anlamını taşımaktadır.

Döviz alım ve satım işlemleri, serbest piyasa ilkeleri doğrultusunda herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın gerçekleştirilecektir. Sermaye hareketlerinin serbestliği çerçevesinde, ülkeye döviz giriş ve çıkışına yönelik sınırlayıcı uygulamalara yer verilmeyecektir. Bu doğrultuda, yabancı yatırımcılar sermayelerini serbestçe ülkeye getirip çıkarabileceklerdir. Öte yandan, Merkez Bankası döviz kuru üzerinde doğrudan bir sabitleme politikası uygulamayacak; kurun piyasa koşullarına göre, arz ve talep dengesi çerçevesinde serbestçe belirlenmesine imkân tanıyacaktır.

Bu gelişme ile ülkemize doğrudan yabancı yatırımcı gelmenin önü açılacak, yerli – yabancı bireyler ülkemizde döviz ile işlem yapabilecek ve Türk lirası dünyadaki finans sistemiyle iç içe geçmiş olacaktır. Dezavantaj olarak finansal dalgalanma riskine açık olduğu belirlenebilmektedir (BDDK, 2023).

Aynı yıl bankacılık sektörü ile ilgili önemli kurumlar kurulmuştur. Bankalararası Kart Merkezi, Kredi Kayıt Bürosu bunlardan bazılarıdır. 1992 yılında ülkemizde EFT sistemi uygulanmaya başlanmış ve ilk kredi derecelendirme notu alınmıştır. Yabancı sermayeli Alternatif Bank, Burgan Bank, Türk sermayeli olarak ise Denizbank ile Anadolu Bank kurulmuştur. 1999 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), 1999 yılında Finansal krizlerin önlenmesi, bankacılık sektörünün güvenliğini sağlamak ve bağımsız bir denetim otoritesi oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Yatırım bankaları da kurulmaya başlanmıştır (TBB, 2023).

- **Kriz Sonrası Toparlanma Dönemi (2001 ve Günümüz)**

2001 yılı Türkiye için ekonomik krizin patlak verdiği bir dönem olmuştur. Bankacılık sistemi, siyasi ortamın çalkantılı olması, kamu borçlarının arttığı, döviz kurunun ve faiz gibi önemli göstergelerin, birçok yapısal sorunun birikmesi sonucu alarm vermiştir. Dönemde yüksek oranda nakit sıkışıklığı yaşanması sebebi ile, Türk lirası değer kaybetmiş, finansal sistem çökmüş, birçok banka batmış ve binlerce kişi işsiz kalmıştır.

Bankacılık sisteminde yüksek oranda borçlandırma yapılmış, şeffaflık ve denetim yetersizliği sorunu sektörün toparlamasını zorlaştırmıştır. Yabancı sermaye hızla yükselmiştir. Türk lirası serbest bırakıldı ve %50 oranında değer kaybetmiştir.

Krizi toparlamak adına BDDK ve TMSF etkinleştirilmiştir. Merkez Bankası bağımsızlığının adımları atılmıştır. Bankacılık sektörünün daha sıkı ve güçlü denetimler yapması ihtiyaç duyulmuş, yeniden yapılandırma adımları hızlanmıştır.

2002 yılında, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından hazırlanan Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması, alacaklı kuruluşlarca imzalanmasının ardından BDDK'nın onayıyla yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma, özellikle finansal güçlük yaşayan firmaların yeniden yapılandırılması sürecinde önemli bir rol oynamıştır. 2011 yılında, Risk Merkezi'nin yönetimi Türkiye Bankalar Birliği'ne devredilmiştir. Sonraki yıllarda bu merkezin sunduğu raporların, e-Devlet Kapısı üzerinden erişilebilir hâle getirilmesi, bireylerin ve kurumların kendi finansal bilgilerine daha kolay ulaşabilmesine olanak sağlamıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2011; BDDK, 2023).

COVID-19 salgını, 2020 yılı itibarıyla küresel ölçekte hem toplumsal hem de ekonomik alanlarda derin etkiler yaratmıştır. Salgının yayılmasını kontrol altına almak amacıyla uygulanan karantina ve kapanma tedbirleri, birçok sektörde üretim ve hizmet süreçlerini aksatmış; bu durum finansal sistem üzerinde de baskı oluşturmuştur. Bankacılık sektörü, artan kredi talepleri, ertelenen ödemeler ve yükselen temerrüt riskleriyle karşı karşıya kalmış; dolayısıyla risk yönetimi, dijitalleşme ve operasyonel esneklik gibi alanlarda hızlı adaptasyon süreçlerine girmek zorunda kalmıştır (Demirel, 2021; Atukalp, 2023).

2021 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından geliştirilen ve 7/24 hizmet esasına dayanan Fonların Anlık ve Sürekli Transferi (FAST) Sistemi, ödeme sistemleri altyapısında önemli bir yenilik olarak devreye alınmıştır. Bu sistem ile bireyler ve işletmeler arasındaki perakende ödemelerin hızlı, güvenli ve kesintisiz şekilde gerçekleştirilmesi hedeflenmiş; böylece bankacılık işlemlerinin etkinliği ve kullanıcı erişimi önemli ölçüde artırılmıştır (TBB, 2023).

1.3. Bankacılık Sektörü Tanımı ve İşlevleri

Bankacılık sektörü, finansal sistemin en temel yapı taşlarından biri olarak, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğini destekleyen ve kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını

sağlayan kurumlardan oluşmaktadır. Bankalar, fon arz eden ve fon talep eden kesimler arasında aracılık fonksiyonu üstlenmektedir (Levine, 2005).

Modern ekonomilerde bankacılık sektörü yalnızca mevduat toplama ve kredi verme işleviyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda ödeme sistemlerinin işlerliği, dış ticaretin finansmanı, risk yönetimi hizmetleri ve finansal danışmanlık gibi çok yönlü faaliyetleri de kapsamaktadır. Bu yönüyle bankalar, ekonomik istikrarın sağlanmasında ve sürdürülmesinde kritik bir rol oynamaktadır (TBB, 2022).

Bankalar, işlevlerine ve kuruluş amaçlarına göre farklı türlerde sınıflandırılmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar temel olarak üç ana grupta toplanmaktadır:

- **Mevduat Bankaları:** Tasarruf sahiplerinden faiz karşılığında mevduat toplayarak, bu fonları kredi olarak kullandıran bankalara denmektedir. Ticari bankacılığın en yaygın örneklerini oluşturmaktadır.
- **Katılım Bankaları:** Faizsiz finans ilkelerine göre çalışan, kâr-zarar ortaklığı esasını temel alan finansal kuruluşlardır. Bu bankalarda geleneksel mevduat uygulamaları yerine, katılım hesabı sistemi kullanılmakta ve elde edilen getiriler, yatırımcı ile banka arasında önceden belirlenen oranlara göre paylaşılmaktadır.
- **Kalkınma ve Yatırım Bankaları:** Uzun vadeli ve büyük ölçekli yatırımları finanse etmeyi amaçlayan, genellikle sanayi, altyapı ve kalkınma projelerine kaynak sağlayan bankalardır.

Bankacılık sektöründe denetim büyük önem kazanmaktadır. Bu işlevin sağlıklı biçimde yürütülebilmesi ise güçlü bir denetim mekanizması ve sağlam bir sermaye yapısı gerektirmektedir. Bu nedenle, ülkelerde bankacılık düzenlemeleri ve denetim otoriteleri sektörde güveni tesis etmeye yönelik önemli görevler üstlenmektedir. Türkiye’de bu sistemi Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu (BDDK) üstlenmiştir.

Sonucunda, bankacılık sektörü sadece finansal işlemleri gerçekleştirmek ile kalmaz, aynı zamanda ekonomik yapı üzerinde belirleyici olan stratejik öneme sahip bir sektördür. Bu sebeple, Bankacılık sektöründeki gelişmeler, makroekonomik dengelerle doğrudan ilişkili olmaktadır.

Son otuz yılda bilgi ve iletişim teknolojilerinde kaydedilen ilerlemeler, pek çok sektörde olduğu gibi bankacılık alanında da köklü değişimlere yol açmıştır. Bu teknolojik dönüşüm sayesinde bankacılık işlemleri daha hızlı gerçekleştirilebilir hâle gelmiş, böylece

zaman tasarruf ile maliyetlerin de azaltılması mümkün olmuştur. İşlem sürelerinin kısalması, sektörde operasyonel verimliliği artırırken, bu gelişmeler finansal performansın nasıl daha etkin değerlendirilebileceğine dair yeni yaklaşımların da gündeme gelmesine neden olmuştur (Çelik ve Eren, 2020).

1.4. Bankacılık Sektörü Verileri

1.4.1. Banka sayıları

2024 yılı verilerine göre Türkiye’de faaliyet gösteren toplam banka sayısı 67’dir. Bu bankaların 37’si mevduat bankası, 20’si kalkınma ve yatırım bankası, 9’u ise katılım bankası kategorisinde yer almaktadır.

Tablo 1.1. Banka Sayıları

Banka Türü / Sermaye Yapısı	2022	2023	2024
Mevduat Bankaları	34	37	37
Kamu Sermayeli	3	3	3
Özel Sermayeli	11	11	11
Yabancı Sermayeli	20	23	23
TMSF	3	2	1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	20	20
Katılım Bankaları	6	9	9
TOPLAM	56	68	67

Kaynak: TBB

Tablo 1.1. incelendiğinde, özel sermayeli mevduat bankalarının sayısında bir artış olduğu, ayrıca üç yeni kalkınma ve yatırım bankası ile katılım bankasının sektöre dahil edildiği görülmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının mülkiyet yapısına bakıldığında; 3’ünün kamu sermayeli, 14’ünün özel sektör sermayeli ve 3’ünün de yurtdışında yerleşik sermaye ile kurulduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de bankacılık sektörü, 2024 yılında 209 bin

alışan ile istihdam sağlamıştır. Bu sayı, 2023'teki 208 bin kişiye kıyasla %0,5'lik bir artışa işaret etmektedir.

Çalışanların %87'si mevduat bankalarında, %10'u katılım bankalarında, %3'ü kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmektedir.

Mevduat bankalarında sermaye yapısına göre dağılım ise şöyledir:

- Kamu sermayeli: 66 bin (%0 değişim),
- Özel sermayeli: 183 binden 181 bine gerileyerek %1 azalış,
- TMSF devrindeki bankalar: 65 binden 65,2 bine çıkarak %0,3 artış.

Katılım bankalarında çalışan sayısı 20 binden 21 bine yükselmiş, bu %5'lik bir büyümeye tekabül etmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarında ise 6 binden 7 bine çıkarak %17'lik en yüksek artış kaydedilmiştir. Yurtdışı yerleşik sermayeli bankalarda çalışan sayısı 52 binde kalarak %1 artış göstermiştir.

Sermaye yapısına göre sektörün dağılımı: kamu sermayeli mevduat bankaları %31, özel sermayeli mevduat bankaları %30, yurtdışı sermayeli bankalar %25 pay almaktadır.

1.4.2. Bankacılık sektörü sermaye yapısı

Tablo 1.2.'ye bakıldığında standart sermaye yeterlilik oranı %19,7; çekirdek sermaye oranı ise %15,6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1.2. Bankacılık Sektörü Sermaye Yapısı

Yıl	Sermaye Yeterliliği (%)	Çekirdek Sermaye Yeterliliği (%)
2020	18,8	14,5
2021	18,3	13,4
2022	19,5	15,5
2023	19,7	15,7
2024	19,7	15,6

Kaynak: TBB

Banka gruplarına bakıldığında bu oranlar mevduat bankalarında %19,2; kalkınma ve yatırım bankalarında %24,7; katılım bankalarında ise %21,8 seviyesindedir. Aktiflerin

yasal özkaynak kaldıraç oranı 8,9 kat, çekirdek özkaynak kaldıraç oranı ise 11,3 kat olarak ölçülmüştür. Risk ağırlığı %100 ve üzeri olan varlıkların toplam varlık içindeki payı %43'ü bulmuştur (TBB, 2024).

1.4.3. Çalışan yapısı

Tablo 1.3.'e göre, bankacılık sektöründe çalışan sayısı, bir önceki yıla göre %0,5 oranında artarak 2024 yılında 209 bin kişiye ulaşmıştır. Bu çalışanların %87'si mevduat bankalarında, %3'ü kalkınma ve yatırım bankalarında, %10'u ise katılım bankalarında görev yapmaktadır.

Tablo 1.3. Çalışan Sayısı (Bin kişi)

Banka Türü	2023	2024	Değişim (%)
Mevduat Bankaları	183	181	-1
Kamu Sermayeli	66	66	0
Özel Sermayeli	65	63	-3
Yabancı Sermayeli	52	52	1
TMSF'ye Devredilen Bankalar	0,3	0,2	-0,3
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6	7	17
Katılım Bankaları	20	21	5

Kaynak: TBB

Mevduat bankaları özelinde değerlendirildiğinde; çalışanların %31'i kamu sermayeli, %30'u özel sermayeli ve %25'i yurtdışı yerleşik sermayeli bankalarda istihdam edilmektedir (TBB, 2024).

1.4.4. Şube sayısı

2024 yılı itibarıyla bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı 116 adet azalarak 10.833'e düşmüştür. Bu gerilemede en büyük etki, özel ve yurtdışı sermayeli mevduat bankalarındaki şube kapanışlarından kaynaklanmıştır.

Tablo 1.4. Şube Sayısı

Banka Türü	2023	2024	Değişim
Mevduat bankaları	9.421	9.245	-176
Kamu Sermayeli	3.791	3.835	44
Özel Sermayeli	3.415	3.316	-99
Yabancı Sermayeli	2.214	2.093	-121
TMSF'ye Devredilen	1	1	0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	69	76	7
Katılım bankaları	1.459	1.512	53

Kaynak: TBB, BDDK

Tablo 1.4. incelendiğinde, özel sermayeli mevduat bankalarının şube sayısında 99 adet, yurtdışı sermayeli mevduat bankalarında ise 121 adetlik bir azalma yaşanmıştır. Buna karşılık, kamu sermayeli mevduat bankalarında şube sayısı 44, kalkınma ve yatırım bankalarında 7, katılım bankalarında ise 53 artmıştır (TBB, 2024).

1.4.5. Sektör payları

Bankacılık sektöründe aktiflerin dağılımına bakıldığında, mevduat bankalarının toplam içindeki payı %86 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1.5. Sektör Payları

Banka Grubu	Aktifler (%)	Krediler (%)	Mevduat / Toplanan Fonlar (%)
Mevduat Bankaları	86	86	91
Kamu Sermayeli	38	37	43
Özel Sermayeli	28	28	28
Yabancı Sermayeli	20	21	20
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6	7	0
Katılım Bankaları	8	7	9
Genel Toplam	100	100	100

Kaynak: TBB

Tablo 1.5.'e göre Kalkınma ve yatırım bankalarının sektörel payı %6, katılım bankalarının payı ise %8 seviyesindedir. Mevduat bankaları grubunda ise kamu sermayeli bankaların aktifler içindeki payı %38, özel sermayeli bankaların payı %28, yurtdışı yerleşik sermayeli bankaların payı ise %20 olarak belirlenmiştir (TBB, 2024).

1.4.6. Bilanço yapısı

Tablo 1.6'ya bakıldığında 2020–2024 döneminde bankacılık sektörünün toplam aktifleri dolar bazında dalgalı bir seyir izlerken, 2024 yılı itibarıyla 926 milyar dolarlık seviyeye ulaşarak dönemsel olarak en yüksek noktaya taşınmıştır. Bu yükseliş, finansal sistemin mutlak büyüklük açısından güçlendiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 1.6. Bilanço Yapısı

Yıl	Toplam Aktifler (Milyar \$)	Toplam Aktifler / GSYH (%)
2020	832	121
2021	691	128
2022	767	96
2023	799	90
2024	926	75

Kaynak: TBB

Bununla birlikte, aktiflerin GSYH'ye oranı 2020'deki %121 düzeyinden kademeli bir şekilde azalarak 2024'te %75'e gerilemiştir. Bu durum, nominal GSYH'deki artışın sektör varlıklarındaki büyümeyi aşmasıyla ilişkilidir. Başka bir ifadeyle, bankacılık sektörü büyümeye devam etse de ekonominin genel büyüme ivmesi daha yüksek olmuştur.

Özellikle 2021 yılında aktiflerin GSYH'ye oranının %128 gibi zirve bir seviyeye ulaşmasının ardından başlayan bu gerileme trendi, para politikasındaki normalleşme, enflasyon dinamikleri ve kur gelişmeleri gibi makroekonomik faktörlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Sektörün mutlak büyüklüğündeki artışa rağmen görece ağırlığındaki düşüş, bankacılığın ekonomideki rolünü yeniden tanımlama ihtiyacını gündeme getirmektedir. Önümüzdeki dönem için sektörel derinleşmenin yanı sıra, kaynakların daha verimli tahsisine

ve reel sektöre daha yüksek katma değer sağlayacak finansman modellerine yönelim kritik olacaktır.

Tablo 1.7. Seçilmiş Bilanço Kalemleri

Kalem	Milyar TL	Milyar (\$)	Değişme (TL, %)	Pay (%) 2023	Pay (%) 2024
Likit Aktifler	6.740	191	37	21	21
Finansal Varlıklar	5.226	148	32	17	16
Krediler	16.052	455	37	50	49
Aktifler	32.657	926	39	100	100
Mevduat	18.903	536	27	63	58
Mevduat Dışı	7.347	208	79	17	22
Özkaynaklar	2.898	82	37	9	9

Kaynak: TBB

Tablo 1.7.'ye göre 2024 yılı itibarıyla Türk bankacılık sektöründe TL cinsinden aktiflerin toplam aktifler içindeki oranı, banka gruplarına göre benzer seviyelerde seyretmektedir. Bu oran, yurtdışında yerleşik sermayeli bankalarda %65, kamu sermayeli bankalarda yine %65, özel sermayeli bankalarda ise %66 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, farklı banka gruplarının TL cinsinden varlıklara benzer düzeyde ağırlık verdiklerini göstermekte olup, sektör genelinde TL bazlı kredi kullanırımı ve varlık yönetimi politikalarının paralel bir şekilde uygulandığına işaret etmektedir.

Kaynak yapısında da benzer bir dağılım göze çarpmaktadır. Kamu sermayeli bankalarda TL pasiflerin toplam pasifler içindeki payı %64 seviyesindeyken, özel sermayeli ve yurtdışında yerleşik bankalarda bu oran %62 olarak ölçülmüştür. Söz konusu veriler hem aktif hem de pasif kalemler açısından bankaların Türk Lirası bazlı işlem yapma eğilimlerinin büyük ölçüde örtüştüğünü ve sektör genelinde benzer bir likidite yönetimi yaklaşımının benimsendiğini ortaya koymaktadır.

1.4.7. Mevduat

2020–2024 döneminde TL ve YP mevduat bileşiminde dikkate değer yapısal değişiklikler gözlenmiştir. 2020 yılında TL mevduatın toplam içindeki payı %31 iken, YP mevduatlar (Kur Korumalı Mevduat – KKM dahil) %38 seviyesindeydi. Bu oranlar, finansal istikrarsızlık algısı ve kur beklentileri doğrultusunda 2021’de belirgin şekilde değişmiş, TL mevduatın payı %26’ya gerilerken, YP mevduatların payı %47’ye yükselmiştir.

Tablo 1.8. TL ve YP Mevduat Bileşimi

Yıl	TL Mevduat (%)	YP Mevduat (%) (KKM dahil)
2020	31	38
2021	26	47
2022	37	22
2023	32	24
2024	18	28

Kaynak: TBB

Tablo 1.8.’e göre 2022 yılıyla birlikte politika setlerinde TL’yi teşvik edici uygulamaların etkisi görülmüş, TL mevduat oranı %37’ye çıkarken YP mevduat oranı %22’ye düşmüştür. Bu dönüşüm, büyük ölçüde KKM uygulamasının devreye alınması ve TL’ye geçiş politikalarının yoğunlaştırılmasıyla sağlanmıştır.

2023’te TL mevduat oranı %32, YP mevduat oranı ise %24 seviyesinde dengelenmiştir. Ancak 2024 yılı itibarıyla bu trendde tersine bir hareket gözlenmiş, TL mevduat oranı %18’e gerilerken, YP mevduatlar %28’e yükselmiştir. Bu durum, KKM stokundaki çözülme, faiz politikasındaki normalleşme ve kurda yaşanan beklentisel hareketliliğin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Genel olarak bakıldığında, TL’nin mevduat kompozisyonundaki payı dönemsel olarak artış ve azalışlar gösterse de 2024 itibarıyla önemli bir gerileme kaydetmiş; YP ağırlıklı mevduat yapısı yeniden belirginleşmiştir. Bu tablo, önümüzdeki dönem para politikasının güven tazeleme ve TL cinsinden tasarrufları özendirme kapasitesini doğrudan etkileyecek stratejik bir alanı işaret etmektedir.

1.4.8. Özkaynaklar

2024 yılı itibarıyla bankacılık sektörünün özkaynaklarında kayda değer bir artış yaşanmış ve toplam özkaynak tutarı önceki yıla göre %37 oranında yükselmiştir. Özkaynakların bileşenleri arasında ödenmiş sermaye, rezervler ve değerleme fonları yer almakta olup, bu dağılım detayları ilgili tabloda sunulmuştur.

Tablo 1.9. Özkaynaklar

Yıl	Özkaynaklar (Milyar \$)
2020	81
2021	53
2022	75
2023	72
2024	82

Kaynak: TBB

Tablo 1.9. incelendiğinde, bankacılık sektöründeki özkaynakların 2021 yılında önemli bir düşüş yaşadığı, ardından toparlanarak 2024 yılında en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir. Aynı zamanda, serbest özkaynakların – yani karşılıklar düşüldükten sonra kalan kullanılabilir özkaynakların – TL cinsinden artış gösterdiği; 2023'teki seviyesinden 2024'te daha yüksek bir düzeye çıktığı izlenmektedir. Dolar bazında ise bu artışın sınırlı da olsa devam ettiği ve 46 milyar dolardan 49 milyar dolara yükseldiği gözlemlenmektedir.

2024 yılı itibarıyla özkaynakların, sektörün toplam aktiflerinin yaklaşık %9'unu finanse ettiği; serbest özkaynakların ise toplam aktifler içindeki payının %5,3 seviyesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır (TBB, 2024).

1.4.9. Sermaye yeterliliği

2024 yılı itibarıyla bankacılık sektörünün sermaye yapısı, sermaye benzeri kredilerin de hesaba katılmasıyla birlikte önemli bir büyüme göstermiştir. Bu gelişmeyle birlikte yasal sermaye tutarı 3.672 milyar TL seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 1.10. Sermaye Yeterliliği

Yıl	Sermaye Yeterliliği (%)	Çekirdek Sermaye Yeterliliği (%)
2020	18,8	14,5
2021	18,3	13,4
2022	19,5	15,5
2023	19,7	15,7
2024	19,7	15,6

Kaynak: TBB

Tablo 1.10.'a göre, sermaye yeterliliği standart oranı (SYR), ulusal ve uluslararası düzenlemelerde öngörülen asgari seviyelerin oldukça üzerinde gerçekleşerek %19,7 olarak kaydedilmiştir. Benzer şekilde, çekirdek sermaye yeterlilik oranı da %15,6 düzeyinde olup, bankaların yüksek kaliteli sermaye unsurlarına dayalı güçlü bir sermaye yapısına sahip olduğunu göstermektedir.

Sermaye yeterliliği oranı banka türlerine göre farklılık göstermektedir. Mevduat bankaları grubunda bu oran %19,2 düzeyindeyken, kalkınma ve yatırım bankalarında %24,7 gibi daha yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Katılım bankalarında ise oran %21,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu farklılık, banka gruplarının faaliyet alanları, risk profilleri ve sermaye yapılarındaki çeşitlilikten kaynaklanmaktadır.

Aktiflerin yasal özkaynaklara oranı, yani kaldıraç oranı, sektör genelinde 8,9 kat olarak ölçülmüştür. Çekirdek özkaynaklara göre hesaplanan kaldıraç oranı ise 11,3 kat seviyesindedir. Bu oranlar, bankaların sermayeleriyle ne ölçüde varlık yarattıklarını ve kaldıraç kullanma düzeylerini göstermesi açısından önemlidir.

Diğer taraftan, risk ağırlığı %100 ve üzeri olan varlıkların toplam varlıklar içindeki payı %43 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, bankacılık sektörünün önemli bir bölümünün yüksek riskli varlıklardan oluştuğunu ve bu nedenle sermaye yeterliliğinin güçlü tutulmasının hayati bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu oranlar hem finansal otoritelerin hem de sektör oyuncularının ihtiyatlı bir risk yönetimi yaklaşımı benimsemesinin gerekliliğine işaret etmektedir.

1.4.10. Gelir-Gider yapısı

Tablo 1.11. incelendiğinde, 2024 yılı itibarıyla bankacılık sektöründe faiz gelirlerinde %127 oranında, faiz giderlerinde ise %160 oranında artış gerçekleşmiştir. Faiz gelirlerindeki artışın giderlere kıyasla daha sınırlı kalması neticesinde, net faiz gelirinde yıllık bazda yalnızca %37 oranında bir artış sağlanabilmektedir.

Tablo 1.11. Gelir- Gider (Milyar TL)

Kalem	2023	2024	Değişme (%)
Faiz Geliri	2.623	5.944	127
Faiz Gideri	1.905	4.958	160
Net Faiz Geliri	718	986	37
Faiz Dışı Gelir	821	984	20
Faiz Dışı Gider	506	836	65
Karşılıklar	234	294	26
Özel Karşılık	76	152	102
Genel Karşılık	157	140	-11
Brüt kar	756	840	11
Vergi Karşılığı	152	181	19
Net Kar	604	659	9

Kaynak: TBB

Bu gelişmelere paralel olarak, faiz marjının ortalama aktiflere oranı 0,3 puan azalarak %3,5 seviyesine gerilemiştir. Benzer şekilde, faiz dışı marj da 1,2 puan düşüşle %0,7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Faiz dışı gelirler %20 oranında artış kaydederken, faiz dışı giderler %65 oranında yükselmiştir. Bu dengesizlik sonucunda net faiz dışı gelir dengesi, 37 milyar TL fazla vermiştir. Olağanüstü gelirler hariç tutulduğunda, faiz dışı marjın ortalama aktiflere oranı 1,1 puanlık bir azalma ile %0,5 düzeyine düşmüştür.

Karşılık giderlerine bakıldığında, özel karşılıklar %102 artışla 152 milyar TL'ye ulaşırken, genel karşılıklar %11 oranında azalarak 140 milyar TL olmuştur. Böylece toplam

karşılık gideri 294 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve bu tutarın toplam aktiflere oranı %1 seviyesinde kalmıştır.

Tüm bu gelişmeler sonucunda, vergi karşılıkları sonrası net dönem kârı yıllık bazda %9 oranında artış göstererek 659 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu durum, faiz ve faiz dışı kalemlerdeki dalgalanmalara rağmen sektörün yıl genelinde kârlılığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

1.4.11. Kârlılık

2024 yılı itibarıyla bankacılık sektörünün ortalama özkaynak kârlılığı, önceki yıla göre 8 puanlık bir düşüş göstererek %27 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 1.12. Özkaynak Kârlılığı (yüzde)

Yıl	Ort. Özkaynak Karlılığı (%)	Enflasyon Oranı (%)
2020	11	15
2021	14	36
2022	41	64
2023	35	65
2024	27	44

Kaynak: TBB

Tablo 1.12. incelendiğinde, 2020–2024 yılları arasında bankacılık sektörünün özkaynak kârlılığında önemli dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında %11 olarak gerçekleşen ortalama özkaynak kârlılığı, 2022 yılında %41 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Ancak bu yükselişin ardından, 2023 ve özellikle 2024 yılında düşüş trendi başlamış ve 2024 itibarıyla oran %27'ye gerilemiştir.

Söz konusu değişim, aynı dönemdeki yüksek enflasyon oranları ile birlikte değerlendirildiğinde, kârlılığın reel anlamda daha düşük kaldığı anlaşılmaktadır. 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla %64 ve %65 olarak kaydedilen enflasyon oranları, nominal özkaynak kârlılığı artışına rağmen reel getirilerin baskılandığını göstermektedir. 2024 yılında enflasyon oranının %44'e gerilemesiyle birlikte özkaynak kârlılığı da paralel şekilde

düşmüş; bu durum bankaların faiz dışı gelirlerindeki azalma veya artan maliyet baskılarından kaynaklanmış olabilir.

Banka grupları özelinde değerlendirildiğinde ise önemli farklar göze çarpmaktadır. Kamu ve özel sermayeli bankaların özkaynak kârlılığı %20 seviyesinde sabit kalırken, yurtdışı sermayeli bankalarda bu oran %36'ya, kalkınma ve yatırım bankalarında ise %40'a ulaşmıştır. Katılım bankalarında ise ortalama özkaynak kârlılığı %35 olarak gerçekleşmiştir. Bu farklılıklar, bankaların faaliyet alanları, risk alma eğilimleri ve gelir kaynaklarının çeşitliliği ile doğrudan ilişkilidir.

Ayrıca ortalama aktif kârlılığı 2024 yılında %2,4'e gerilemiş; bu oran kamu mevduat bankalarında %1,4, özel sermayeli bankalarda %1,9, yurtdışı yerleşik bankalarda ise %3,8 olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, özellikle yabancı sermayeli bankaların daha yüksek risk alarak daha yüksek getiri hedefleyen bir strateji izlediğini göstermektedir.

Bankacılık sektörü hem ekonomik büyüklüğü hem de düzenleyici rolü gereği sürekli olarak etkin denetim ve kontrol mekanizmalarıyla izlenmelidir. Sektörde karşılaşılabilecek risklerin en aza indirilebilmesi için erken uyarı sistemleri ve iç denetim yapıları aktif bir şekilde işletilmeli, bu doğrultuda stratejik kararlar titizlikle planlanmalıdır (Gülençer, 2020).

Bankalar, ekonomik belirsizlikler, kriz ortamları ve finansal dalgalanmalara karşı dayanıklılıklarını artırmak ve sürdürülebilir büyümeyi sağlayarak güçlü bir ekonomik performans ortaya koymak adına, kapsamlı ve etkili bir performans analizine ihtiyaç duymaktadırlar (Yılmaz ve Yakut, 2022).

Günümüzde bankacılık hizmetlerinin sunulmasının sadece en az maliyetle daha verimli kullanımı gerçekleştirilmesi tek başına yeterli olmayıp, artan rekabet, riskler ve belirsizlikler bankaların performans değerlendirme çabalarının ortaya konmasında yeni alternatifler kaçınılmaz olmuştur (Çelik ve Eren, 2020).

Uygulama için Bankacılık sektörü seçilmiştir. Bu çalışmada, klasik performans ölçüm yöntemlerinden uzaklaşarak, tüm bu performans değişkenlerini sisteme dahil edebilecek, diğer ifadeyle çok amaçlı ve çok kriterli ölçüm modelleri ile entegre kullanılması sağlanmıştır (Ekin ve Cesur, 2022).

Günümüz dünyasında banka performans değerlendirmesinde sadece mali oranlardan edinilen bilgilerin kullanılması yetersiz kalmaktadır. Performans analizi nitel ve nicel verilerin beraber kullanılmasıyla gerçekleşmektedir (Karaca, Altemur ve Çevik, 2020).

Karar verme amaç, hedef ve stratejilerin bir sistem anlayışı içerisinde bütünleşik bir şekilde algılanmasını gerektirmektedir. Karar verme bir süreçtir ve bu süreç içinde bir probleme yönelik çözüm aranmaktadır (Alpay, 2010).

Sistematik bir süreç takip edilerek sonuca ulaşılması, şeffaf ve kontrol edilebilir olması, sayıca fazla verinin değerlendirilmesine ve karmaşık, karar verilmesi güç konuların analiz edilmesine imkân vermesi sebebiyle ÇKKV yöntemi tercih edilmiştir (Fidan, 2021).

2. PERFORMANS ÖLÇÜMÜNDE ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME (ÇKKV) YÖNTEMLERİ

2.1. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Kavramı

ÇKKV yöntemleri, karar vericilerin karşılaştığı alternatifler arasında en uygun olanı belirleyebilmek için çok sayıda ölçütü aynı anda değerlendiren analitik yaklaşımlardır. Bu yöntemlerin temel amacı; farklı kriterlerin bir bütünlük içinde ele alınarak alternatiflerin göreceli üstünlüklerinin hesaplanmasıdır. ÇKKV yöntemleri, subjektif ve objektif ağırlıklandırma yaklaşımlarını içermektedir.

Yaygın Kullanım Alanları:

- Finansal oranlara dayalı banka performansı ölçümü
- Risk ve verimlilik analizleri
- Stratejik yönetim ve yatırım kararları (Akgül, 2019).

2.2. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Yöntemlerinin Sınıflandırılması

Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemleri, karar vericilerin birden fazla ve çoğu zaman birbiriyle çelişen kriteri dikkate alarak en uygun kararı vermelerine yardımcı olan araçlardır. Bu yöntemler farklı amaçlara hizmet edecek biçimde sınıflandırılabilir. Genel olarak bu sınıflandırma iki temel çerçevede ele alınmaktadır:

2.2.1. Problemin amacına göre sınıflandırma

Bu sınıflandırma, karar probleminin çözüm türüne göre yapılır. Üç ana kategori öne çıkar:

- **Sıralama (Ranking):** Alternatiflerin en iyiden en kötüye doğru sıralanması amaçlanır. Finansal performans analizlerinde sıklıkla tercih edilen bir yaklaşımdır.
- **Seçim (Selection):** Belirli alternatifler arasından en iyi ya da en uygun olanın seçilmesi hedeflenir. Tek bir karar verilecek durumlarda kullanılır.

- **Sınıflandırma (Classification):** Alternatiflerin önceden tanımlı sınıflara ayrılması amaçlanır. Bu yöntem daha çok risk analizi, kredi skorlama veya müşteri segmentasyonu gibi alanlarda kullanılır.

2.2.2. Modelin yapısal özelliklerine göre sınıflandırma

Bu çerçevede ise ÇKKV yöntemleri tazmin edici ve tazmin edici olmayan modeller olarak ikiye ayrılır:

- **Tazmin Edici (Compensatory) Modeller:** Bu modellerde, bir kriterdeki kötü performans başka bir kriterdeki iyi performansla telafi edilebilir. Ağırlıklı ortalama hesaplamalarına dayanan yöntemler bu gruba girmektedir.
- **Tazmin Edici Olmayan (Non-compensatory) Modeller:** Kötü bir kriterin performansı başka kriterlerle telafi edilemeyeceği öngörülmüştür. Bu modellerde her kriterin önemi ayrı ayrı dikkate alınır ve zayıf performans cezalandırılır.

2.3. Finansal Performans Ölçümünde Kullanılan Başlıca ÇKKV Yöntemleri

Finansal performansın değerlendirilmesinde, çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemleri karar vericilere objektif ve sistematik analiz imkânı sunmaktadır. Aşağıda, literatürde yaygın olarak kullanılan başlıca ÇKKV yöntemleri kısaca açıklanmıştır:

- **AHP (Analitik Hiyerarşi Süreci):**

AHP yöntemi, karmaşık karar problemlerini daha yönetilebilir alt problemlere ayırarak hiyerarşik bir yapı içinde değerlendirilmesine olanak tanır. Bu yöntemde, kriterler ve alt kriterler arasında ikili karşılaştırmalar yapılır ve öznel yargılar matematiksel modellere dönüştürülerek ağırlıklar hesaplanır. Finansal performans analizinde AHP, özellikle kriter ağırlıklandırmasında sıkça tercih edilmektedir.

- **TOPSIS (İdeal ve Negatif-İdeal Çözüme Yakınlık Tekniği):**

TOPSIS yöntemi, her alternatifin en iyi (ideal) ve en kötü (negatif ideal) çözüme olan uzaklığını hesaplayarak sıralama yapar. En uygun alternatif, ideal çözüme en yakın ve negatif ideale en uzak olan olarak belirlenir. Bu yöntem, finansal oranlar gibi nicel verilerin değerlendirilmesinde oldukça kullanışlıdır.

- **VIKOR:**

VIKOR yöntemi, uzlaşma odaklı bir yaklaşım benimseyerek, bir problemi çözmede hem grup faydasını hem de bireyselleşmeyi dengelemeyi amaçlar. İdeal çözüme olan yakınlık, belirli kriterler dâhilinde puanlanır ve alternatifler bu puanlara göre sıralanır. Özellikle karar verme ortamlarında belirsizlik olduğunda etkin şekilde kullanılabilir.

- **ELECTRE:**

ELECTRE yöntemi, alternatifler arasında üstünlük ilişkileri kurarak karar verme sürecini yürütür. Tazmin edici olmayan bir yaklaşıma sahiptir; yani, bir kriterdeki kötü performans diğerleriyle dengelenememektedir. Bu yönüyle, daha katı karar kurallarının geçerli olduğu durumlarda tercih edilir. Finansal risk değerlendirmelerinde tercih edilen bir yöntemdir.

- **PROMETHEE:**

Bu yöntem, tercih fonksiyonları aracılığıyla alternatiflerin karşılaştırılmasına dayalıdır. Alternatifler arasında tercih yoğunluğu hesaplanarak net bir akış değeri elde edilir ve buna göre sıralama yapılır. PROMETHEE yöntemi, özellikle karar vericinin tercih yapısının açık olduğu durumlarda güçlü sonuçlar vermektedir.

- **COPRAS:**

COPRAS yöntemi, kriterlerin ağırlıklarına göre alternatiflerin toplam fayda ve maliyet değerlerini hesaplayarak sıralama yapar. Oran analizine dayalı bu yaklaşım hem pozitif hem de negatif kriterleri dikkate alması nedeniyle dengeli ve uygulanabilir sonuçlar sağlar. Finansal performans değerlendirmelerinde pratik ve hızlı çözümler sunmaktadır.

- **MAUT (Çok Amaçlı Fayda Teorisi):**

MAUT yöntemi, karar vericinin fayda fonksiyonuna dayalı olarak alternatiflerin değerlendirilmesini sağlar. Bu yöntemde, her kriter için ayrı ayrı fayda değerleri oluşturulur ve toplam fayda skorları üzerinden değerlendirme yapılır. Özellikle uzun vadeli ve stratejik karar süreçlerinde kullanımı yaygındır.

- **CRITIC ve ENTROPI gibi ağırlıklandırma yöntemleri:**

CRITIC yöntemi, kriterler arasındaki varyans ve korelasyonları dikkate alarak nesnel ağırlıklar üretir. ENTROPI yöntemi ise bilgi kuramına dayanarak verideki belirsizliğe göre ağırlık tayini yapar. Bu tür yöntemler, karar matrisine dışsal bir müdahalede

bulunmadan ağırlıkları belirleme avantajı sunduğu için performans analizlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

2.4. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Yöntemlerinin Avantajları ve Sınırlılıkları

Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemleri, çok boyutlu karar problemlerinde farklı kriterleri aynı anda dikkate alabilme kabiliyeti sayesinde karar sürecine önemli katkılar sağlar. Ancak her yöntemin yapısal özelliklerine bağlı olarak bazı güçlü yönleri öne çıkarken, bazı kısıtlayıcı taraflar da ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde, ÇKKV yöntemlerinin genel avantaj ve sınırlılıkları çeşitli başlıklar altında ele alınmaktadır:

- **Sonuçların Duyarlılığına Yönelik İnceleme:**

Bazı yöntemler, giriş verilerinde yapılan küçük değişikliklerin nihai karara nasıl etki ettiğini gözlemlemeye olanak tanır. Bu durum, özellikle belirsizliğin yüksek olduğu ortamlarda karar sürecinin güvenilirliğini test etme açısından büyük önem taşır. Örneğin AHP ya da TOPSIS gibi yöntemler, kriter ağırlıklarında yapılacak değişimlerin sonuca etkisini gözlemlemeyi mümkün kılar. Ancak bazı diğer yöntemlerde bu tür analizler daha karmaşık hesaplamalar gerektirebilir ya da sınırlı düzeyde uygulanabilir.

- **Veri Kalitesine Olan Bağımlılık:**

Bazı karar modelleri, tamamen eldeki sayısal veriler üzerinden çalıştığı için verinin yapısı ve güvenilirliği büyük önem taşır. Özellikle CRITIC veya ENTROPI gibi nesnel ağırlık belirleme tekniklerinde, kriterler arasındaki varyans ve korelasyon gibi istatistiksel ilişkiler doğrudan ağırlıkların oluşumuna etki eder. Dolayısıyla, eksik ya da hatalı veriler bu yöntemlerin güvenilirliğini zedeleyebilir.

- **Öznel ve Nesnel Unsurlar Arasındaki Denge:**

ÇKKV yöntemleri, karar vericinin sürece ne ölçüde dahil olduğuna göre öznel ya da nesnel nitelikler taşıyabilir. Örneğin AHP ya da MAUT gibi tekniklerde, karar vericinin kişisel yargıları doğrudan ağırlıkların belirlenmesinde etkili olur. Bu durum yöntemin esnekliğini artırsa da farklı kişilerle yapılan uygulamalarda farklı sonuçlar

elde edilmesine yol açabilir. Bu nedenle, öznel ağırlıklandırma yöntemleri çoğu zaman şeffaflık ve tekrar edilebilirlik açısından eleştiriye açık kalır.

- **Uygulama Pratikliği ve Zorluk Seviyesi:**

ÇKKV yöntemlerinin uygulanabilirlik düzeyi, yöntemlerin yaygın kullanımında belirleyici rol oynar. Bazı teknikler, daha sade yapıları sayesinde manuel olarak ya da basit yazılım destekleriyle kolayca uygulanabilir. Örneğin TOPSIS veya COPRAS, anlaşılır adımlar ve temel hesaplamalarla sonuç üretirken; PROMETHEE veya ELECTRE gibi yöntemler daha fazla teknik bilgi, algoritma hakimiyeti ve yazılım desteği gerektirebilir. Bu durum, karar vericilerin hangi yöntemi seçecekleri konusunda belirleyici bir kriter olabilir.

2.5. Aktif Büyüklük Kavramı ve Önemi

Literatürde çoğunlukla ÇKKV Bankacılık sektöründe performans değerlendirmelerinde kullanılan temel ölçütlerden biri aktif büyüklük kavramıdır. Aktif büyüklük, bir bankanın bilançosunda yer alan toplam varlıklarını ifade etmektedir. Bu varlıklar nakit, menkul kıymetler, krediler, maddi duran varlıklar ve diğer alacaklardan oluşmaktadır. Bankanın faaliyet hacmini ve sektördeki gücünü yansıtan aktif büyüklük kavramı hem banka analizlerde ya da bankaları kıyas yaparken önemli bir kavram olmaktadır.

Bankaların kredi verme durumunu, likidite gücünü ve genel finansal yapısını temsil etmesi açısından kritik öneme sahip olmaktadır. Aktif büyüklükleri yüksek olan bankalar, geniş müşteri tabanına ulaşabilmekte, daha fazla kredi verebilmekte ve sermaye piyasalarında daha aktif bir rol oynayabilmektedir. Aynı zamanda ölçek ekonomisi avantajı sayesinde işlem maliyetlerini düşürebilmekte, teknolojik yatırımlar yapabilmekte ve rekabet gücünü artırabilmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bankacılık sisteminin derinliği ve kapsayıcılığı büyük ölçüde bankaların aktif büyüklüklerine bağlı olarak şekillenmektedir. Türkiye gibi bankacılık sisteminin ekonomik büyüme ve finansal istikrar açısından kritik rol oynadığı ekonomilerde, aktif büyüklük yalnızca bireysel banka performansını değil, aynı zamanda makroekonomik istikrarı da etkileyen bir parametre haline gelmiştir.

2.6. Aktif Büyüklüğün Ölçülmesi ve Yorumlanması

Bankaların aktif büyüklüğü, genellikle TL cinsinden toplam aktif tutar üzerinden hesaplanır. Bu bilgi, bankaların kamuya sunduğu finansal raporların yanı sıra, sektöre ilişkin düzenleyici kurumlar ile meslek birliklerinin (örneğin bankacılık sektörü temsilcileri ve denetleyici otoriteler) yayımladığı verilerden elde edilmektedir. Toplam aktif büyüklüğün artması, bankanın büyüme eğiliminde olduğunu gösterebileceği gibi, bazen sadece enflasyon veya döviz kurundaki artıştan da kaynaklanabilir. (Yıldırım Güngör, 2012). Bu nedenle aktif büyüklük analizlerinde reel değerlerle çalışmak veya büyümeyi nominal artıştan ayırmak önemlidir.

Öte yandan aktif büyüklüğün yapısal dağılımı da bankanın risk yapısı ve stratejik yönelimi hakkında ipuçları verir. Örneğin, aktiflerin büyük kısmının kredi olarak kullandırıldığı bir bankada kredi riski öne çıkarken, devlet tahvilleri ağırlıklı bir bilançoda faiz oranı riski daha baskın olmaktadır.

2.7. Türkiye’de Aktif Büyüklüğün Bankacılık Sektöründeki Yeri

Türkiye’de bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü son yıllarda önemli ölçüde artış göstermiştir. 2023 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat, katılım ve kalkınma bankalarının toplam aktif büyüklüğü 23 trilyon TL’yi aşmıştır. Sektörün aktif yapısında en büyük payı mevduat bankaları alırken, özellikle kamu bankalarının aktif büyüklük açısından özel bankalara kıyasla daha hızlı büyüdüğü gözlemlenmiştir (Doğan, 2024). Bu durum, kamu bankalarının kriz dönemlerinde aktif büyüklüklerini genişleterek kredi destek programlarını finanse etme rollerinden kaynaklanmaktadır.

Bankaların aktif büyüklüklerine göre sıralanması, sektördeki rekabetin ve güç dengelerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. En büyük aktif büyüklüğüne sahip bankaların aynı zamanda en geniş şube ağına, en fazla çalışana ve en yüksek kredi-mevduat hacmine sahip olmaları, bu göstergenin çok boyutlu etkisini ortaya koymaktadır.

Tablo 2. 1. Aktif Büyüklüklerine Göre Bankalar

Sıra	Banka Adı	Toplam Aktif (Milyar TL)	Piyasa Payı (%)
1	Ziraat Bankası	3.800	%14,45
2	Vakıfbank	2.796	%10,63
3	Türkiye İş Bankası	2.454	%9,33
4	Halkbank	2.195	%8,35
5	Garanti BBVA	1.930	%7,33
6	Akbank	1.789	%6,80
7	Yapı Kredi Bankası	1.739	%6,61
8	DenizBank	1.008	%3,83
9	QNB Finansbank	988	%3,76
10	TEB	608	%2,31

Kaynak: BDDK

Tablo 13 ve 2023 yılı verilerine göre, Türk bankacılık sektöründe aktif büyüklük açısından belirgin bir yoğunlaşma söz konusudur. İlk 10 banka, toplam sektörel aktiflerin yaklaşık %75'ini elinde bulundurmaktadır. Bu bankalar arasında yer alan Ziraat Bankası, Vakıfbank, Türkiye İş Bankası, Halkbank, Garanti BBVA, Akbank, Yapı Kredi, DenizBank, QNB Finansbank ve TEB bulunmaktadır. Bu yapı, sektörde yoğunlaşma düzeyinin yüksek olduğunu ve büyük ölçekli bankaların piyasada belirleyici aktörler haline geldiğini göstermektedir. Bankaların aktif büyüklüklerindeki artış, yalnızca bilanço büyüklüğünü değil; aynı zamanda bu bankaların rekabet gücünü, kaynak yönetim becerilerini ve stratejik pozisyonlarını da yansıtmaktadır.

Bu bağlamda, tez kapsamında uygulanacak olan COPRAS ve CRITIC yöntemlerine dayalı performans analizinde bankaların aktif büyüklüklerine göre sınıflandırılması hem sektörel yapı açısından gerçekçi hem de analitik bakımdan anlamlı bir temel oluşturmaktadır.

2.8. Türkiye’de Bankacılıkta Aktif Büyüklüğün Gelişimi

Bankacılık sektörü, Türkiye ekonomisinin en dinamik ve en düzenlemeye tabi alanlarından biridir. Son beş yıllık süreçte Türkiye ekonomisinde yaşanan dalgalanmalar, para politikası değişimleri, küresel kriz etkileri ve yüksek enflasyon gibi faktörler,

bankaların bilanço yapılarında da önemli dönüşümlere neden olmuştur. Bu süreçte bankacılık sektöründe toplam aktif büyüklük dikkate değer bir artış göstermiştir.

2019’da yaklaşık 4,4 trilyon TL düzeyinde olan bankacılık sektöründeki toplam aktif tutar, 2023 sonunda 23 trilyon TL’yi aşarak yaklaşık %420 oranında nominal bir artış sergilemiştir. Ancak bu artışın tamamı reel anlamda bir büyümeyi temsil etmemektedir. Özellikle 2021 sonrası dönemde hızla artan enflasyon oranı ve döviz kuru dalgalanmaları, bilançolardaki TL karşılıklarının şişmesine neden olmuş ve aktif büyüklük rakamlarını yukarı çektiği görülmektedir (Doğan, 2024)

2.9. Yıllar İtibarıyla Aktif Büyüklük Verileri

Aşağıdaki tabloda 2019–2023 yılları arasında Türk bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü yıllık bazda sunulmuştur.

Tablo 2. 2. Türkiye Bankacılık Sektörü Toplam Aktif Büyüklüğü

Yıl	Toplam Aktif (Milyar TL)	Yıllık Artış (%)
2019	4.417	%10
2020	6.105	%38
2021	9.157	%50
2022	13.863	%51
2023	23.000+	%66+

Kaynak: BDDK Finansal Raporlar, 2019–2023

Tablo 14’te görüldüğü üzere bankacılık sektörü her yıl istikrarlı bir büyüme göstermektedir. 2022 ve 2023 yıllarında artış oranı %50’nin üzerine çıkarak rekor seviyelere ulaşmıştır. Bu büyüme, bankacılık sisteminin finansal genişleme sürecini, aynı zamanda makroekonomik ortamın etkilerini yansıtmaktadır.

2.10. Büyümenin Nedenleri

Toplam aktiflerdeki artış yalnızca bankaların etkinliğini değil, aynı zamanda ekonomi yönetiminin uyguladığı politikaların da bir yansımasıdır. 2019–2023 döneminde yaşanan aktif büyümenin başlıca nedenleri şunlardır:

- **Yüksek enflasyon:** Bankaların bilançolarında yer alan döviz pozisyonlarının TL karşılığı artarken, TL bazlı varlıklar da değer kazanmaktadır.
- **Kredi genişlemesi:** Özellikle kamu bankalarının öncülüğünde yürütülen düşük faizli kredi kampanyaları toplam aktifleri büyüttüştür.
- **Döviz kuru etkisi:** Döviz kurlarındaki artış, bankaların döviz cinsi varlıklarının TL karşılıklarını yukarı çekmektedir.
- **Kamusal müdahaleler:** Pandemi dönemi ve sonrasında TCMB ve BDDK öncülüğünde uygulanan politikalarla likidite artırılmış olup bu da bilançoları büyümesine sebep olmuştur.

2.11. Reel Büyüme ve Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon

Her ne kadar nominal aktif büyüklük ciddi şekilde artmış olsa bile, bu artışın büyük bölümü “fiyat artışları ve parasal genişlemeyle oluşmaktadır.” Reel anlamda sektördeki büyüme, daha çok banka sayısındaki sabitlik ve büyük bankaların daha da büyümesiyle kendini göstermektedir (BDDK, 2016).

Bu süreçte sektör, “aktif yoğunlaşması” eğilimi göstermiştir. Yani büyük bankalar daha hızlı büyümüş ve küçük ölçekli bankalarla aradaki fark açılmıştır. COPRAS–CRITIC analizinde bu farklılaşma dikkate alınarak yapılan değerlendirme, aktif büyüklüğün sadece hacimsel değil, stratejik bir değişken olarak ele alınmasını sağlamaktadır.

(BDDK, 2016) yayınlanan “Yoğunlaşma Riskinin Yöntemine İlişkin Rehber” adlı raporuna göre yoğunlaşma riski kavramının tanımı şöyle açıklamıştır. Bir bankanın çeşitli risk türleri açısından ya da tekil riskler düzeyinde, faaliyetlerini devam ettirme kapasitesini veya finansal yapısını tehdit edebilecek; ayrıca risk yapısında ciddi değişikliklere yol açabilecek ölçüde zarar oluşturabilecek yoğunlaşma kaynaklı riskler olarak tanımlanmaktadır.

Bir banka varlığını durdurarak tüm değerleri ile diğer bir banka ile birleşmeye giderse, birleşme veya satın alma meydana gelmiş olur. İki veya daha fazla bankanın yeni bir şekle girmesiyle ve katılmasıyla bağımsız kimliklerinden biri veya tümü kaybolmuş olacak ve konsolidasyon gerçekleşmiş olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta literatürde konsolidasyon kavramının birleşme kavramından daha geniş anlamda kullanıldığıdır. Ancak yine literatürde bu iki kavram arasında kesin bir ayırım yapılmamaktadır ve çoğu zaman birbirleri yerine kullanılmaktadır (Kayarkaya, 2006).

2.12. Bankaların Aktif Büyüklüğe Göre Sınıflandırılması

Bankacılık sektörü içerisinde yer alan finansal kurumlar; yapısal nitelikleri, hedefledikleri müşteri kitlesi, sundukları hizmet çeşitliliği ve sahip oldukları finansal kaynaklar açısından birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Bu farklılıkların en dikkat çekici göstergelerinden biri, bankaların aktif büyüklükleridir. Aktif büyüklük, bir bankanın bilançosunda yer alan toplam varlıkların parasal karşılığını ifade eder ve bankanın finansal kapasitesi, sektördeki ağırlığı ve ekonomik gücü hakkında doğrudan bilgi sunmaktadır.

Aktif büyüklük, yalnızca bankanın mevcut kaynaklarının toplamını değil, aynı zamanda bankanın sektördeki rekabet gücünü ve operasyonel ölçeğini de yansıtır. Bu nedenle, bankaların performanslarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesinde aktif büyüklük temelinde yapılan sınıflamalar oldukça anlamlıdır. Böyle bir sınıflama, hem büyük ölçekli bankalar ile orta veya küçük ölçekli bankalar arasındaki farkların net bir biçimde ortaya konmasını sağlar hem de analizlerin daha tutarlı ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesine olanak tanınmasını sağlamaktadır.

Ek olarak aktif büyüklük, bankanın kredi verme kapasitesinden yatırım hacmine, risk yönetimi kabiliyetinden bilanço yapısına kadar birçok önemli göstergeyle doğrudan ilişkili kabul edilmektedir.

2.13. Aktif Büyüklüklerine Göre Gruplar

Bankaların aktif büyüklüklerine göre sınıflandırılmasında genellikle aşağıdaki üçlü gruplama tercih edilmektedir:

- **Büyük Ölçekli Bankalar:** Sektör toplam aktifinin en yüksek oranına sahip, genellikle kamu ve büyük özel bankalar.
- **Orta Ölçekli Bankalar:** Sektörde önemli bir paya sahip olmakla birlikte lider grupta yer almayan bankalar.
- **Küçük Ölçekli Bankalar:** Piyasa payı sınırlı olan, genellikle niş alanlarda faaliyet gösteren veya yeni kurulan bankalar.

Tablo 2.3.' e göre bu sınıflama yapılırken, bankaların aktif toplamı baz alınarak bir sıralama yapılmış ve aşağıda yer alan eşik değerlerle üç gruba ayrılmıştır:

Tablo 2. 3. Aktif Büyüklük Eşiği

Banka Grubu	Aktif Büyüklük Eşiği (Milyar TL)	Sektördeki Örnek Bankalar
Büyük ölçekli	> 1.000	Ziraat Bankası, İş Bankası, Garanti BBVA
Orta ölçekli	250 – 1.000	QNB Finansbank, Vakıf Katılım
Küçük ölçekli	< 250	Alternatif Bank, Anadolubank

Kaynak: BDDK, 2023

2.14. Sınıflandırmanın Analize Katkısı

COPRAS yöntemi, karar alternatiflerinin (bu çalışmada aktif büyüklüklerinde bankalar) çok sayıda kritere göre değerlendirilmesini sağlar. Ancak bu yöntem, karşılaştırma yapılacak alternatiflerin yaklaşık durumunda daha sağlıklı sonuçlar vermektedir. Literatüre katkı verebilmesi açısından bankalar aktif büyüklüklerine göre sınıflandırılmıştır. Gruplar ayrı ayrı analize edilmiştir. Böylelikle COPRAS yönteminin sağladığı avantajlar etkili şekilde kullanılmıştır.

CRITIC yöntemiyle belirlenen ağırlıklar ise tüm gruplar için ortak belirlenmiştir. Ancak her gruptaki bankaların finansal oranları birbirine daha yakın olacağı için, karşılaştırmalarda sapmalar minimize edilmiştir. CRITIC yöntemi, birden fazla değerlendirme ölçütünün birbirine göre ne kadar önemli olduğunu belirler hem de her ölçütün veride ne kadar farklılık gösterdiğini hem de ölçütlerin birbirleriyle ne derece benzer

veya farklı yönler taşıdığını aynı anda dikkate almaktadır. Böylece, tamamen veri odaklı ve nesnel bir ağırlıklandırma yapılmış olur.

Bu çalışmada ise bankaların ölçeklerine göre ayrılması, yalnızca analizde netlik sağlamakla kalmamış, aynı zamanda politik ve stratejik önerilerin daha hedefli şekilde sunulmasına olanak vermiştir.

Ekonomik büyümenin temel unsurlarından biri olan finansal sektör içerisinde, bankacılık sistemi öne çıkan aktörlerden biridir. Bankacılık sektöründe sağlanan istikrar, ülke ekonomisinin gelişimine ve genel performansına önemli katkılar sunmaktadır (Karahan ve Kızılcı, 2022).

Küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerle birlikte hem yurtiçinde hem de dış ticaret (ithalat ve ihracat) yoluyla artan ekonomik faaliyetler, bankacılık sektörünü ekonomik sistemde daha da kritik bir konuma taşımıştır. Bankaların finansal performanslarının değerlendirilmesi hem teorik çerçevede hem de uygulamalı çalışmalarda öncelikli konular arasında yer almaktadır. Literatürde, finansal performans analizlerinde çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemlerinin yaygın biçimde kullanıldığı gözlemlenmektedir (Zorkirişçi ve Rençber, 2023).

Günümüzde bankaların performanslarını değerlendirmek için yalnızca finansal oranlara dayalı verilerin kullanılması tek başına yeterli bulunmamaktadır. Performans değerlendirme süreci niteliksel ve niceliksel bilgilerin birlikte ele alınması ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle subjektif değerlendirmelerin yapıldığı bu süreçte karar aşamasında yaşanılacak zorlukları da beraberinde getirmektedir. Birden çok kriterin etkileşim halinde olması ya da birbirleriyle çelişebilen alternatiflerin olması karar vericiyi çok kriterli karar verme yöntemine yönlendirmektedir (Çalışkan ve Eren, 2016).

Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV); birden fazla ve genellikle birbiriyle çelişen kriterin dikkate alındığı karar verme süreci türünden biridir. Bu modeldeki karar verici, çeşitli alternatifler arasında en uygun olanı seçmeye çalışırken her alternatifin birden fazla ölçüt açısından değerlendirilmesini sağlar. Bu performans değerlendirme yöntemi; firmaların mevcut durumlarının tespiti ve amaçlarına ulaşabilmek için yapılabilecek faaliyetlerinin belirlenmesinde temel araçlardan biridir. Çok boyutlu bir süreç olarak performans değerlendirme, işletme fonksiyonlarının her biri için bir değerlendirme süreci olarak yürütülebilir (Seçme, 2022). Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV), genellikle birbirine zıt birden fazla kriterin dikkate alındığı karar süreçlerini ifade eder. Bu süreçte karar verici,

çeşitli alternatifler arasından en uygun olanı seçmeye çalışırken, her bir alternatifi çok sayıda ölçüt temelinde değerlendirir. Bu yöntem, özellikle karmaşık yapılı ve çok boyutlu problemlerde hem nitel hem de nicel verilerle uygulanabilir.

ÇKKV yöntemleri, alternatiflerin belirli kriterler doğrultusunda değerlendirilmesinde yaygın biçimde kullanılır. Özellikle COPRAS (Karmaşık Orantılı Değerlendirme) ve CRITIC (Kriterler Arası Korelasyona Dayalı Ağırlıklandırma) gibi teknikler, bankacılık başta olmak üzere finansal sektörlerdeki performans analizlerinde öne çıkmaktadır.

COPRAS, karar alternatiflerinin önem ve fayda derecelerine göre kademeli şekilde sıralanmasını ve değerlendirilmesini sağlayan bir Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemidir. Öte yandan, CRITIC yöntemi ilk olarak Diakoulaki ve arkadaşları tarafından 1995 yılında geliştirilmiş olup, çok kriterli karar problemlerinde kriterlerin nesnel ağırlıklarının belirlenmesine yönelik bir ağırlıklandırma yaklaşımıdır (Diakoulaki et al., 1995).

COPRAS, alternatiflerin birbirine göre göreceli üstünlüklerini dikkate alırken, CRITIC ise kriterler arasındaki çelişkileri dikkate alarak objektif bir ağırlıklandırma yapmaktadır (Kara ve Yılmaz, 2020). Ancak literatürde, bankaların performanslarının genellikle sadece belirli finansal göstergelere göre sıralandığı görülmektedir (Öztürk, 2021).

Performans değerlendirmelerinde yalnızca tek bir ÇKKV yönteminin kullanılması yerine, literatürde sıkça tercih edilen birden fazla yöntemin birlikte uygulanması ve sonuçların karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi daha kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. ÇKKV yöntemlerinde tarafsızlık ilkesine uygun şekilde kriter ağırlıkları eşit kabul edilebilmekte ya da daha gerçekçi sonuçlara ulaşmak amacıyla uzman görüşüne dayalı veya nesnel yöntemlerle (örnek CRITIC) ağırlıklandırma yapılabilmektedir. Her iki yaklaşımın avantaj ve sınırlılıkları bulunduğundan, analizlerde hem eşit ağırlık hem de nesnel ağırlıklandırma yöntemleriyle oluşturulmuş iki farklı senaryonun değerlendirilmesi literatürde yaygın bir uygulamadır (Seçme, 2022).

Bu çalışma, Türkiye'deki 10 bankanın 2019-2023 yılları arasındaki performansını, COPRAS ve CRITIC yöntemleriyle değerlendirirken, bankaların aktif büyüklüklerine göre yapılan sıralamanın önemini vurgulamaktadır. Literatürde bu tür bir ölçeklendirme eksikliği bulunmaktadır ve bu tez, bankaların performanslarını daha objektif ve ayrıntılı bir şekilde karşılaştırmayı amaçlamaktadır.

3. LİTERATÜR ve ANALİZ

3.1. Banka Performansı Alanında ÇKKV Yöntemlerini Kullanan Çalışmalar

Akgül (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Entropi yöntemi ile yapılan analiz sonucunda Türk bankacılık sektöründe öne çıkan üç temel performans göstergesi belirlenmiştir. Bu göstergeler; sırasıyla likit varlıkların kısa vadeli yükümlülöklere oranı, alınan kredilerin toplam varlıklara oranı ve duran varlıkların toplam varlıklar içindeki payı olarak tanımlanmıştır. Çalışmada elde edilen kriter ağırlıkları, SAW, MAUT ve ARAS gibi çok kriterli karar verme yöntemlerine entegre edilerek sektörün yıllık finansal performansı detaylı biçimde derecelendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, Türk bankacılık sisteminin en yüksek performansa ulaştığı yıl 2010, en düşük performansın gözlemlendiğı yıl ise 2018 olarak tespit edilmiştir.

Tunay (2022) tarafından, COVID-19 dönemi için yapılan genel analizde, ideal alternatife en yakın konumda bulunan bankanın Ziraat Bankası olduğı belirlenmiştir. Halk Bankası'nın performansı istikrarlı seyrederken, 2018 yılında düşüş yaşadığı tespit edilmiştir. Sonraki yıllarda toparlanma çabalarına rağmen, pandeminin etkisiyle iyileşme sürecinin yavaş ilerlediğı ifade edilmiştir. Vakıf Bankası ise konumunu korumayı başarmış ancak 2019 yılında performansında gerileme yaşamıştır. İş Bankası'nın ise inişli çıkışlı bir performans sergilediğı görölmektedir. Garanti Bankası 2016 yılında düşük performans gösterirken, 2017'den itibaren güçlü bir yükseliş kaydederek ideal alternatife yaklaşan bankalar arasına girmiştir. Öte yandan Yapı Kredi Bankası, analiz döneminde ideal alternatife en uzak noktada konumlanan bankalardan biri olmuştur.

Yılmaz ve Yakut (2022) tarafından yürütölen diğeri bir araştırmada, Türkiye'de faaliyet gösteren 22 bankanın 2009–2018 dönemine ait finansal performansı, bulanık mantık tabanlı çok kriterli karar verme (ÇKKV) yaklaşımları çerçevesinde çeşitli güven düzeyleri altında analiz edilmiştir. Bu kapsamda Bulanık Shannon Entropi, Bulanık TOPSIS ve Bulanık VIKOR teknikleri kullanılarak performans ölçümleri gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, Copeland birleştirme yöntemi aracılığıyla birleştirilerek tekil bir sıralama listesine dönüştürölmüştür.

Karadede (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemlerinden Entropi ve WASPAS birlikte kullanılarak, Türk bankacılık

sektöründe faaliyet gösteren ve aktif büyüklük açısından en büyük 10 mevduat bankasının 2006–2017 dönemine ait finansal performansı analiz edilmiştir. Çalışmada Entropi yöntemi ile finansal oranlara ağırlık verilmiş, ardından WASPAS yöntemiyle yıllık performans sıralamaları oluşturulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, inceleme döneminde en yüksek performans Türkiye İş Bankası'na aitken, en düşük performans Yapı ve Kredi Bankası'nda gözlemlenmiştir.

Benzer biçimde, Çelik ve Eren (2020), Borsa İstanbul 100'de faaliyet gösteren 11 bankanın 2006–2019 dönemine ait finansal performanslarını karşılaştırmalı olarak analiz etmişlerdir. Aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, likidite ve kârlılık kriterlerine dayalı olarak TOPSIS yöntemi uygulanmış; bu analiz sonucunda Yapı Kredi Bankası A.Ş., ilgili dönemin en yüksek performanslı bankası olarak belirlenmiştir.

Ezin ve Samırkaş (2022), 2015–2020 yılları arasını kapsayan araştırmalarında, 11 mevduat bankası ve 9 yatırım-kalkınma bankasının kârlılık performanslarını analiz etmiştir. Entropiye dayalı TOPSIS yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen sıralama, yedi temel kriter çerçevesinde oluşturulmuştur. Çalışmanın sonuçları, 2018 sonrası dönemde özel sermayeye sahip bankaların, kamu bankalarına kıyasla daha yüksek düzeyde kârlılık sergilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca, en yüksek performansa ulaşan mevduat bankasının Türkiye Garanti Bankası; yatırım bankaları arasında ise Diler Yatırım Bankası olduğu belirtilmiştir.

Hussain, Chen ve Hussain (2024) yaptıkları çalışmada, Çin, Hindistan, Pakistan ve Tayland'daki bankaların performansını kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için AHP, TOPSIS ve GRA modelleriyle birlikte kullanmaktadır. Çin'de, Bank of China Ltd (BOC) en iyi performans gösteren olarak ortaya çıkmıştır ve diğerleri için bir farklılık oluşturur. Benzer durumda, Hindistan'da, State Bank of India sürekli olarak lider banka olarak tanımlanmaktadır. National Bank of Pakistan, Pakistan'da en iyi performans gösteren olarak öne çıkmaktadır. Tayland'da, sonuçlardaki küçük sapmalara rağmen, Kasikornbank PCL (KBANK) sürekli olarak güçlü bir performans göstermektedir. AHP-TOPSIS ve AHP-GRA arasındaki sonuçların uyumu, her iki modelin güvenilirliğini vurgulayarak paydaşlara ve karar vericilere banka performansı hakkında kapsamlı bir anlayış sağlamaktadır.

Abdel-Basset, Mohamed, Elhoseny, Abouhawash ve Nam (2021), ticari bankaların performansının değerlendirilmesi finans dünyasında önemli bir konu olmuştur ve çok kriterli karar alma (ÇKKV) modeli olarak kabul edildiği bilinmektedir. Karar alma sorunlarındaki belirsizlik ve Mısır'daki büyük ekonomik farklılıklar nedeniyle, bu araştırma Mısır ticari

bankalarının performansını bir dizi ölçüte göre değerlendirmek için bir model önermektedir. Önerilen model, finansal, müşteri memnuniyeti ve nitel değerlendirme olmak üzere üç ana ölçüte ve 19 alt ölçüte göre ilk on Mısır ticari bankasını değerlendirir. Seçilen ölçütlerin orantılı önemi (AHP) ile değerlendirilmektedir. Ayrıca, TOPSIS, VIKOR ve COPRAS, ilk on Mısır bankasını performanslarına göre karşılaştırmalı olarak sıralamak için benimsenmiştir. Tüm sonuçlar, ticari bankaların en iyi performansa sahip olduğunu, Faisal Islamic Bank ve Bank Audi'nin ise Mısır'daki en iyi 10 ticari banka arasında en düşük performansa sahip olduğunu göstermektedir.

Roy ve Shaw (2023) tarafından yapılan çalışmaya göre, mobil bankacılık (m bankacılık), hem bireysel kullanıcılar hem de finansal kurumlar için bankacılık hizmetlerinin sunumunda önemli avantajlar sağlayan yenilikçi bir kanaldır. Araştırmada, uzman görüşlerine dayanarak m-bankacılığın benimsenmesini etkileyen kriterlerin ağırlıklarını belirlemek amacıyla bulanık En İyi-En Kötü (BWM) yöntemi uygulanmıştır. Ayrıca, tercihler arasındaki sıralamayı değerlendirmek amacıyla bulanık TOPSIS yöntemi kullanılarak m-bankacılık uygulamaları analiz edilmiştir. Modelin uygulanabilirliğini göstermek üzere gerçek yaşamdan bir vaka çalışmasına da yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, bir m-bankacılık uygulamasını seçerken en önemli faktör performans kalitesi olup, bunu işlevsellik ve açıklık kriterleri izlemektedir. Bu önerilen model, finansal kuruluşlar ve tüketiciler açısından uygun mobil bankacılık çözümlerini belirlemede yol gösterici olmayı amaçlamaktadır.

Aksaraylı ve Pala (2017), çalışmalarının ilk bölümünde banka etkinliğinin ölçümüne yönelik olarak VZA, TOPSIS ve PROMETHEE yöntemlerine ilişkin kapsamlı bir literatür incelemesi gerçekleştirmiştir. İkinci bölümde bu yöntemlerin uygulama süreçleri detaylandırılmış; üçüncü bölümde ise Türkiye bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 28 bankanın 2010–2014 dönemine ait etkinlik ve performans analizine yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgular değerlendirilerek çeşitli politika önerileri sunulmuştur.

Yalçiner ve Karaatlı (2018), ÇKKV yöntemleriyle 2002-2015 yılları arasında Türkiye’de sürekli faaliyet gösteren mevduat bankaları dikkate alınmıştır. Çalışmada kriter ağırlıkları Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) yöntemi ile belirlendikten sonra; TOPSIS ve ELECTRE yöntemleri ile mevduat bankası seçimi yapılmıştır. Çalışma kapsamında toplam 25 mevduat bankasının performansı analiz edilmiştir. Değerlendirme sürecinde dikkate alınan kriterler arasında; toplam aktif büyüklüğü, toplam kredi ve alacak tutarı, toplam mevduat hacmi, öz kaynaklar, ödenmiş sermaye miktarı, net dönem kâr/zararı, net faiz marjı

ile faiz dışı gelirler yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, TOPSIS ve ELECTRE yöntemlerinin her ikisiyle elde edilen bulgular T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin her iki sıralamada da ilk sırada yer aldığını göstermiştir.

Yavuz, Hazar ve Babuşcu (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren kalkınma ve yatırım bankalarının dönemsel performansları analiz edilmiş ve genel olarak dalgalı bir performans yapısına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Değerlendirme sonuçlarına göre, Türk Eximbank ile Bank of America Yatırım Bank A.Ş. en üst sıralarda konumlanırken; Pasha Yatırım Bankası A.Ş. ve Nurol Yatırım Bankası A.Ş. gibi bazı kurumlar listenin alt sıralarında yer almıştır. Bu bankaların operasyonel verimliliği ve finansal sürdürülebilir olması hem hissedarlar hem de düzenleyici kurumlar açısından stratejik öneme sahiptir. Dolayısıyla, Türkiye'deki kalkınma ve yatırım bankalarının performanslarının periyodik olarak analiz edilmesi kritik bir ihtiyaç olarak doğmaktadır.

Kahraman (2019), günümüzde karşılaşılan problemlerin genellikle çok sayıda alternatif ve kriter içerdiğini, bu nedenle çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemlerinin giderek daha fazla geliştirildiğini belirtmektedir. Araştırmasında, alternatiflerin ve kriterlerin çokluğu nedeniyle mevduat bankalarının değerlendirilmesi için ÇKKV tekniklerinden faydalanılmıştır. Çalışmamızda mevduat bankaları ele alınmış ve bu 34 bankadan sektöre etkisi en yüksek 22 banka incelenmiştir. Kullanılan oranlar; sermaye yeterlilik oranları, kur riski oranları, aktif kalite oranları, likidite yeterlilik oranları, karlılık oranları ve gelir-gider oranlarıdır. Araştırmada TOPSIS, SAW ve WSA kullanılmıştır. TOPSIS yöntemi, karar alternatiflerinin ideal çözüme olan yakınlığına göre değerlendirilmesi amacıyla kullanılmıştır. WSA yöntemi ise tüm seçeneklerin genel fayda değerini hesaplamada tercih edilmiştir. Portföy seçimi gibi uygulamalarda SAW yöntemi bu kapsamda kullanılmıştır.

Gülençer (2020) çalışmasında, ÇKKV yöntemlerinden TOPSIS ve VIKOR'u tercih ederek analizlerini gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Temel Bileşenler Analizi (TBA) ile çalışmaya ek katkılar sağlanmıştır. Araştırmada, mevduat bankalarının performans ölçümünde 6 temel kriter ve 23 farklı rasyo kullanılmıştır. TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle elde edilen bulgular, 2013–2017 yılları arasında öne çıkan bir bankanın bulunmadığını ve yıllara göre sıralamalarda sadece sınırlı değişimlerin gözlemlendiğini ortaya koymuştur. Bulgular, bankaların ekonomik dalgalanmalardan ve küresel finansal krizlerden doğrudan etkilendiğini; dolayısıyla performanslarında süreklilik sağlayamadıklarını göstermektedir.

Ağırtmış ve Mollaahemetoğlu (2024) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, mevduat ve katılım bankaları farklı modeller üzerinden değerlendirilmiştir. Likidite göstergeleriyle kârlılık oranları arasındaki ilişkiler incelenmiş, son dönem düzenlemeleri doğrultusunda bankaların uyum sağlama düzeyleri dikkate alınmıştır. Sonuçlara göre, kârlılık ile likidite arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenirken, daha önce kullanılan geleneksel likidite göstergeleriyle kârlılık oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Kazak Hacıoğlu (2016) tarafından yürütülen çalışmada ise, sürdürülebilirlik raporlarına dayanarak ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsel boyutların bir arada değerlendirildiği kurumsal sürdürülebilirlik performansı ölçümü ele alınmıştır. Bu kapsamda hem nitel hem de nicel veri analizine dayanan İçerik Analizi ile Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) teknikleri birlikte kullanılmıştır.

Demir (2016), Türk bankacılık sisteminin finansal göstergeler açısından en başarılı yılı olarak 2009'u, en düşük performans sergilediği yıl olarak ise 2018'i belirlemiştir. On bir yılı kapsayan analiz sürecinde elde edilen bulgular, Türk bankacılık sektörünün finansal performansında ciddi dalgalanmalar yaşandığını ve belirgin bir istikrar yakalanamadığını göstermektedir.

Aksoy (2011) tarafından yürütülen çalışmada, performans analizinde kullanılan kriterlerin ağırlıklandırılması hem eşit dağılımla hem de uzman görüşlerine dayalı biçimde gerçekleştirilmiştir. Kriterlere eşit ağırlık verilmesi durumunda ELECTRE yöntemi, bankaların performanslarını yeterince ayırt edememiştir. Öte yandan, kriterlerin farklı ağırlıklarla değerlendirilmesiyle yapılan analizde ELECTRE ve TOPSIS yöntemlerinin benzer sıralama sonuçları ürettiği görülmüştür. Yıllık bazda yapılan değerlendirmelere göre; 2007'de Vakıflar Bankası, 2008'de Anadolu Bankası ve 2009'da yeniden Vakıflar Bankası ilk sırada yer almıştır. ELECTRE yöntemine göre yapılan analizde ise 2007–2008 yıllarında Akbank, 2009 yılında ise Ziraat Bankası en yüksek performansa sahip bankalar arasında öne çıkmıştır.

Kahraman (2000) tarafından yapılan çalışmada, ilk bölümde bankacılık sektöründeki gelişmelerle birlikte banka aktif-pasif yönetimi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise banka yönetiminde karşılaşılan ikilemler ve bu durumların uzlaştıracı biçimde çözümlenmesine yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Üçüncü bölümde karar verme süreçlerine odaklanılarak çok amaçlı karar verme yöntemleri ile bu yöntemlerin gerçek yaşam koşullarındaki uygulanabilirliği detaylandırılmıştır. Ayrıca, bu yöntemlerin banka aktif-

pasif yönetiminde kullanımına yönelik modellemeler ve algoritmalar sunulmuştur. Sonuç olarak, çok amaçlı karar verme yaklaşımlarının bankacılık yönetiminde uygulanabilir olduğu ve karar alma süreçlerinde kurumsal katkılar sunabileceği ifade edilmiştir.

Gülsün ve Erdoğan (2011) tarafından yürütülen araştırmada ise, Türkiye Bankalar Birliği'nin 2013–2018 yılları arasındaki aktif büyüklük verileri temel alınarak ilk sekiz sırada yer alan bankaların finansal performansları değerlendirilmiştir. Bu amaçla, Bulanık AHP ve Bulanık TOPSIS yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma kapsamında bir uzman grubu oluşturulmuş, bu grup aracılığıyla finansal performansa etki eden kriterler ile bu kriterleri etkileyen alt faktörler analiz edilmiştir. Kriterlerin önem dereceleri Bulanık AHP yöntemiyle belirlenmiş; ardından anket sonuçları doğrultusunda bankaların performansı Bulanık TOPSIS yöntemi ile sıralanmıştır.

Tezergil (2016) tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgular, bankaların sektördeki konumlarıyla genel olarak uyumlu sonuçlar üretmesi nedeniyle VIKOR yönteminin finansal performans sıralamalarında etkili bir araç olabileceğini ortaya koymuştur. İdeal çözüme yakınlığı esas alan sıralama indeksi sayesinde, VIKOR yalnızca alternatiflerin sıralanmasını sağlamakla kalmaz; aynı zamanda karar vericilere uzlaşıya dayalı çözümler sunma olanağı da tanır. Bu yönüyle, ideal çözüme tam olarak ulaşamayan ancak çözüm kümesinde yer alan bankaların da kabul edilebilir performans seviyelerine sahip olduğu söylenebilir.

Yazdi, Hanne ve Gomez (2020) yapılan çalışmanın amacı, bankaların performansının BSC ve Çok Kriterli Karar Verme (MCDM) yöntemlerine göre sıralanarak nasıl değerlendirilebileceğini göstermektir. Günümüzde, şirketlerin performansını değerlendirmek, zayıflıklarını ve güçlü yönlerini bulmak için hayati bir çalışmadır. Bankacılık sektörü, hizmet sektöründe önemli bir alandır. Birçok kişi, paralarını kendilerine emanet ederken hangi bankanın en iyi performansı gösterdiğini bilmek ister. Bankaların performansını değerlendirmek için BSC kullanılabilir. Bundan sonra, bankalar WASPAS yöntemi ile performans göstergelerine göre sıralanacaktır. Bu tür ağırlıkları bulmak için SWARA yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, Uluslararası Kolombiya Bankası'nın, diğer Kolombiya bankalarına kıyasla daha üstün bir performans sergilediğini ortaya koymaktadır.

Karaca, Altemur ve Çevik (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, bankacılık sektöründe finansal oranlara dayalı nesnel bir analiz gerçekleştirme amacı güdülmüştür.

Çalışmada hem grup bazında hem de genel örneklem düzeyinde tutarlılığı test etmek için ENTROPI ve WASPAS ile ÇKKV yöntemleri ayrı ayrı uygulanmıştır. Analiz kapsamında, Türkiye’de faaliyet gösteren 11 farklı mevduat bankası örneklem olarak belirlenmiş; bankalar ölçeklerine göre gruplandırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, geniş ölçekli bankalar arasında Türkiye İş Bankası ve Yapı Kredi Bankası, finansal başarı açısından en önde gelen kurumlar olarak değerlendirilmiştir. Orta ölçekli banka grubunda ise QNB Finansbank, en yüksek performansı gösteren kuruluş olarak öne çıkmıştır. Toplu analiz sonuçları incelendiğinde, grup bazında ilk sırada yer almayan Ziraat Bankası ve Halkbank’ın bu analizde üst sıralara yükseldiği gözlemlenmiştir. Buna karşılık, Garanti Bankası sadece bu çalışmada ilk sıraya yerleşebilmiştir. QNB Finansbank hem grup hem de toplu analizlerde tutarlı şekilde yüksek performans göstererek öne çıkan banka olmuştur.

Geçer (2015), Basel düzenlemeleri, risk ölçüm yöntemlerinin gelişimini ve bankaların sermaye yeterliliğini artırmayı amaçlamıştır. Standart/temel yöntemlerin, karmaşık yöntemlere göre daha az sermaye gereksinimi sağlaması nedeniyle tercih edildiği görülmüştür.

Özkan (2020), Türkiye’de faizsiz bankacılık prensipleri doğrultusunda faaliyet gösteren katılım bankalarının 2016–2018 dönemi için etkinlik ve verimlilik oranları dikkate alınarak performanslarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Çok Kriterli Karar Verme yöntemlerinden biri olan TOPSIS (İdeal Çözüme Benzerliğe Göre Tercih Tekniği) yöntemi uygulanmıştır. Söz konusu dönemde kesintisiz faaliyet yürüten beş katılım bankası analiz kapsamına alınmış ve karşılaştırmalı bir performans sıralaması yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ilgili yıllar itibarıyla en yüksek performans düzeyine sahip bankanın Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olduğu belirlenmiştir.

3.2. Banka Performansı Alanında CRITIC-COPRAS Yöntemi Kullanan Çalışmalar

Seçme (2022) makalesinde, kamu bankalarının genel olarak performans sıralamalarında düşük puan gösterdiğini, bunun sebebi olarak ise piyasa yapıcılığı rolleri ve misyon farklılıkları olarak değerlendirildiği gösterir. Akbank ve Garanti Bankası, sıralamada istikrarlı bir şekilde yüksek performans gösterirken, Şekerbank, 2008-2014 döneminde yüksek sıralarda yer alırken 2015’ten itibaren geriler. Krizli dönemlerde (örneğin, 2008) Fibabanka ve ING Bank, performans kaybı yaşandığı görülmüştür.

Karaş (2024) tarafından CRITIC ve COPRAS kullanılarak yapılan başka bir araştırmada, 2015–2022 yılları arasındaki dönemde finansal performansı en yüksek bankalar olarak Citibank ve Deutsche Bank öne çıkarken; aynı dönem için en düşük performansa sahip bankanın Turkish Bank olduğu ifade edilmiştir.

Zorkirişçi ve Rençber (2023) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren kamu, özel ve yabancı sermayeli toplam 20 bankanın finansal performansı, BWM tabanlı TOPSIS, PROMETHEE ve COPRAS yöntemleriyle analiz edilmiştir. Değerlendirme sürecinde CAMELS yaklaşımı temel alınarak 10 kriter belirlenmiş ve 2009–2020 yıllarını kapsayan veriler kullanılmıştır. Analiz sonuçları, kamu bankalarının genel olarak daha yüksek performans sergilediğini ortaya koyarken, üç yöntemin bulguları birbirine oldukça yakın çıkmıştır. Bununla birlikte, uygulama kolaylığı ve yorumlama açısından PROMETHEE yönteminin daha avantajlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, çok kriterli karar verme (ÇKKV) literatürüne ve bankacılık sektörü uygulamalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bulut ve Şimşek (2024), ÇKKV yöntemleri genellikle karar vericilerin deneyimlerinden yararlanmaları, karmaşık ve öznel unsurları dikkate alma yetenekleri ve hızlı uygulama kapasiteleri nedeniyle tercih edildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada ise riskleri azaltmak için, kritere ağırlık atamak için CRITIC tekniğini kullanılmıştır. Bu yaklaşım, ağırlık atamak için tarafsız yollardan biri olarak kabul edilmektedir. Gelecekteki araştırmalarda, çalışmanın kapsamı, bu çalışmada kullanılan CAMELS kriterlerinin yanı sıra başka kriterleri de dahil ederek genişletilebilir. Ayrıca, bu araştırma farklı seçenekleri önceliklendirmek için TOPSIS, ARAS ve COPRAS tekniklerini kullanılmıştır. Bu metodolojilerin aksine, seçenekler farklı çok kriterli karar alma teknikleri kullanılarak değerlendirilebilir ve bu araştırma ile karşılaştırılabilir. Sonuç olarak, bu araştırma BIST endeksindeki 6 Katılım Bankasının performanslarını karşılaştırmayı amaçlamıştır.

Süzülmüş ve Yakut (2024), CRITIC analizinden elde edilen bulgular doğrultusunda, ağırlığı en fazla olan kriterin net faiz marjı, ağırlığı en az olanın ise toplam mevduat miktarı olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın devamında PROMETHEE ve EDAS yöntemleri ile yapılan analizlerde, kamu sermayeli bankalar arasında T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’nin en yüksek performansa sahip olduğu; buna karşın özel sermayeli bankalarda Adabank A.Ş., yabancı sermayeli bankalarda ise Arap Türk Bankası A.Ş.’nin düşük performans gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma bulguları, PROMETHEE ve EDAS yöntemlerinin banka performanslarını analiz etmede etkili ve verimli araçlar olduğunu göstermektedir.

Yurttadur ve Taşçı (2023) makalesinde, Para Korumalı Mevduat uygulamasından önceki 12 ayı ve uygulamadan sonraki 9 ayı incelediğinden, uygulama öncesi ve sonrası arasında bir karşılaştırma yapmanın mümkün olduğu kanaatine varmıştır. Bu karşılaştırmayı yapmak için finansal performansların ölçülmesinde kullanılacak 5 farklı kriter belirlenmiştir. CRITIC yöntemiyle elde edilen bulgular doğrultusunda, en yüksek ağırlığa sahip kriterin İşletme Maliyetleri/Toplam Varlıklar olduğu, en düşük ağırlığın ise Öz kaynak Getirisi kriterine ait olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, WASPAS yöntemi için en kötü performans Mayıs 2021'de meydana gelmiştir. Analiz sonuçlarına dayanarak, katılım bankalarının performansının 2021 yılında dalgalı bir seyir izlediğini ve yıl boyunca performanslarda düşüşler görüldüğünü söyleyebiliriz. Kur Korumalı Mevduat (KKM) sistemiyle birlikte katılım bankalarının finansal performansında artış yaşanmış; 2022 yılında bu artışın sürdüğü ve en iyi performansın Eylül 2022'de kaydedildiği gözlemlenmiştir.

Eyceyurt Batır (2023) analiz edilen dönemde, en yüksek finansal performansı sergileyen bankaların büyük ölçüde yabancı sermayeli bankalar olduğu görülmüştür. Özellikle Garanti Bankası, incelenen tüm yıllar boyunca istikrarlı bir şekilde en yüksek performansı gösteren banka olarak öne çıkmıştır. Diğer yandan, performans düzeyi görece düşük kalan bankalar arasında kamu sermayeli bankalar, özellikle Halkbank ve Ziraat Bankası dikkat çekmektedir. 2019–2020 döneminde küresel ölçekte etkili olan Covid-19 pandemisine rağmen, Garanti Bankası performansını büyük ölçüde korumuş ve diğer bankalara kıyasla daha güçlü finansal sonuçlar elde etmiştir. Kamu bankalarının daha düşük performans göstermelerinin temel nedenlerinden biri olarak, piyasa odaklı stratejilerden ziyade kamu politikalarına ve ekonomik destek mekanizmalarına öncelik vermeleri gösterilmektedir. Bu durum, finansal göstergelere yansıyan bazı performans sapmalarını açıklamaktadır.

3.3. Bankacılık Alanı Dışında ÇKKV Yöntemlerini Kullanan Çalışmalar

Deringöz, Danışan ve Eren (2021), yaşanan pandemi süreci küresel ölçekte sağlık sistemlerini ve toplum yaşamını derinden etkilemiş; bu süreçte, hastalığa yakalanan bireylerin takibi ve bulaşın önlenmesi amacıyla sosyal izolasyon temel bir önlem olarak gerek görülmüştür. Tüm dünyada sosyal izolasyonun etkin bir şekilde sağlanabilmesi amacıyla çeşitli teknolojik çözümler geliştirilmiştir. Bu çözümler arasında yer alan Giyilebilir Sağlık Teknolojileri (GST), bireylerin sağlık verilerinin uzaktan izlenmesine

olanak tanıyan yenilikçi bir uygulamadır. Covid-19 hastalarının uzaktan izlenmesi bağlamında uygun GST seçimi ÇKKV yaklaşımıyla ele alınmıştır. Hastalık takibinde kritik öneme sahip semptomlara dayalı olarak belirlenen altı kriter doğrultusunda altı farklı GST ürünü değerlendirilmiştir. Kriter ağırlıkları AHP yöntemiyle belirlenmiş; elde edilen ağırlıklar, PROMETHEE ve TOPSIS yöntemleriyle yürütülen analizlerde kullanılmıştır. Analiz sonuçları, her iki yöntemin de Covid-19 hasta takibi için en uygun GST ürünü olarak BioButton'u ön plana çıkardığını göstermektedir.

Ersöz ve Kabak (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemlerinin kuramsal temelleri ve kullanım alanlarını incelemek amacıyla bir sınıflandırma yapılmıştır. Ayrıca, Türk savunma sanayisine yönelik akademik yayınlarda hangi ÇKKV yöntemlerinin daha yaygın kullanıldığı analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, Hedef Programlama (GP) ve özellikle uzun süredir kullanılan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemleri bu alanda öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, AHP'nin bazı kısıtlılıkları nedeniyle son yıllarda hem Türkiye'de hem de uluslararası düzeyde Analitik Şebeke Süreci (ANP) yöntemine doğru bir geçiş yaşandığı tespit edilmiştir.

Karaatlı, Ömürbek, Budak ve Dağ (2015), Türkiye'deki illerin sahip olduğu farklı niteliklerin yaşanabilirlik düzeylerini etkilediğini ve bu farklılıkların bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, yaşanabilir şehirlerin belirlenmesi amacıyla ÇKKV yöntemlerinden SAW, TOPSIS ve Gri İlişkisel Analiz yöntemleri kullanılarak 81 ilin analizi yapılmıştır. Çalışmada ekonomi, eğitim, sağlık, şehir yaşamı, güvenlik ve kültür-sanat gibi çeşitli kriterler esas alınmıştır. Uygulanan yöntemlerin sonuçlarına göre, sıralamanın üst sıralarında genellikle büyük şehirler olan Ankara, Antalya ve Eskişehir yer alırken; alt sıralarda ise daha düşük nüfusa sahip Muş, Bitlis ve Hakkâri illeri bulunmuştur.

Bektaş (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın temel amacı, Türk sigorta sektörünün 2002–2021 yılları arasındaki performansını analiz etmektir. Bu doğrultuda, sektörün değerlendirilmesinde kullanılmak üzere altı temel performans kriteri belirlenmiştir. Kriterlerin ağırlıklandırılmasında MEREC ve LOPCOW yöntemleri kullanılırken; performans analizinde ise COCOSO ve EDAS yöntemlerine başvurulmuştur. Yapılan ağırlık analizleri sonucunda en etkili kriterlerin sırasıyla toplam ödenen tazminatlar, öz sermaye miktarı ve toplam aktif büyüklüğü olduğu ortaya konmuştur. Performans değerlendirmeleri ise hem COCOSO hem de EDAS yöntemlerine göre 2020 yılının sektör açısından en başarılı dönem olduğunu göstermiştir.

Supçiller ve Deligöz (2018) çalışmalarında, tedarikçi seçiminin tedarik zinciri yönetimi açısından stratejik öneme sahip olduğunu vurgulamışlardır. Çalışmada Denizli’de faaliyet gösteren bir tekstil işletmesi örnek alınarak, en uygun tedarikçiyi belirleme süreci yürütülmüştür. İlk aşamada literatür taraması yapılmış; ardından firma yöneticisi, satın alma sorumlusu ve dokuma şefi ile yapılan görüşmeler sonucunda karar kriterleri belirlenmiştir. Kriterlerin ağırlıklandırılmasında Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemi kullanılmıştır. Alternatifler ise AHP, TOPSIS, VIKOR, SAW, Gri İlişkisel Analiz (GİA), MOORA, ELECTRE II ve M-TOPSIS gibi çok kriterli karar verme yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Bu yöntemlerin tercih edilmesinde, esnek yapıları, kolay uygulanabilir olmaları ve değişen koşullara uyum sağlayabilmeleri etkili olmuştur.

Kaya, Çetin ve Kuruzüm (2011), Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi (EQLS) verilerini temel alarak, Türkiye'nin de dahil olduğu 31 Avrupa ülkesinin yaşam kalitesi düzeylerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir. Analiz, 2003, 2005 ve 2007 yıllarına ait veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan göstergeler; sağlık durumu, istihdam seviyesi, gelir düzeyi, eğitim olanakları, toplumsal katılım, konut koşulları, çevresel faktörler ve güvenlik gibi çok boyutlu parametreleri kapsamaktadır. Bu kapsamda, bu göstergeler Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemlerinden biri olan VIKOR tekniğiyle analiz edilmiştir. Bu sayede, Avrupa Birliği üyesi ülkelerle birlikte Norveç, Hırvatistan, Makedonya ve Türkiye arasında yaşam kalitesi farklılıkları sistematik biçimde ortaya konulmuştur.

Pekkaya ve Dökmen (2019) tarafından yürütülen çalışmada, sağlık hizmetlerinin adil ve etkili bir şekilde sunulmasında kamu ve özel sektörün rolü vurgulanmakta; ülkelerin performanslarının nesnel olarak değerlendirilmesinin önemi ifade edilmektedir. Türkiye’nin de üyesi olduğu OECD ülkeleri özelinde gerçekleştirilen bu araştırmada, ÇKKV yöntemleri ile Veri Zarflama Analizi (DEA) birlikte kullanılmıştır. Analiz kapsamında, 2010–2016 dönemine ait 35 OECD ülkesinin sağlık sistemine dair veriler ele alınmış; iki çıktı ve sekiz girdi değişkeni temel alınmıştır. DEA, Entropi, CRITIC, TOPSIS ve GRA gibi yöntemlerle oluşturulan 11 farklı senaryoda kriterlerin ağırlıkları objektif olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, 26 farklı senaryo çerçevesinde ülkelerin sağlık alanındaki performans sıralamaları belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, bebek ölüm oranı ve yaşam beklentisi en önemli çıktı kriterleri olurken; sağlık yatırımları ve harcamalar en belirleyici girdi unsurları olarak öne çıkmıştır.

Ulutaş ve Karaköy (2019), ülkelerin lojistik sektöründeki performanslarını analiz etmek amacıyla Dünya Bankası tarafından iki yılda bir yayımlanan Lojistik Performans Endeksi'ni (LPI) referans almıştır. Bu bağlamda, G20 ülkeleri LPI verilerine göre sıralanarak değerlendirilmiştir. Süreçte, karar verme adımlarını sadeleştirmek amacıyla SD ve WASPAS yöntemleri tercih edilmiştir. SD yöntemi kriter ağırlıklarını belirlemek için, WASPAS ise nihai sıralamayı oluşturmak için kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; Almanya, Japonya, Birleşik Krallık, ABD ve Fransa ilk beş sırada yer almıştır. Bu ülkeler, ileri teknolojiye dayalı sanayi altyapılarına ve güçlü demokratik yapıya sahip gelişmiş ekonomilerdir.

Fidan (2021) yılında yaptığı çalışmada, Türkiye'nin ihracata dayalı büyüme stratejileri çerçevesinde üretim kapasitesinin ve kalite düzeyinin artırılmasının, firmaların küresel pazarlara açılma ihtiyacını beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda, uluslararası yatırım yeri seçiminde CRITIC ve MAIRCA tekniklerinin birleşimiyle oluşturulan birçok kriterli karar verme (ÇKKV) yaklaşımı, üretim ve ihracat yapan bir sanayi işletmesinde uygulanmıştır. Dokuz farklı kriter doğrultusunda CRITIC yöntemiyle kriter ağırlıkları belirlenmiş, ardından MAIRCA ile alternatif yatırım bölgeleri sıralanmıştır. Analiz sonucunda, sekiz hedef ülke arasında Romanya en uygun yatırım destinasyonu olarak belirlenmiştir.

Sarımehmet, Hamurcu ve Eren (2020) tarafından yürütülen çalışmada, Kırıkkale'de kurulacak Yüksek Hızlı Tren (YHT) istasyonu nedeniyle şehir içi ulaşım ile ilişkin güzergâhların yeniden planlanması gerekliliği ortaya konmuştur. Bu doğrultuda, YHT ile şehir merkezi ve üniversite arasında ulaşım bağlantısını sağlamak amacıyla AHP ve TOPSIS yöntemleri kullanılarak alternatif güzergâhlar değerlendirilmiştir. Alan uzmanlarının görüşleri ile literatürde yer alan bilgiler esas alınarak belirlenen kriterlerin önem düzeyleri AHP ile hesaplanmış, ardından TOPSIS yöntemiyle en uygun güzergâh seçenekleri sıralanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, istasyonla dört ayrı bölge arasındaki ulaşım için en uygun güzergâhların hangileri olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmada, ÇKKV yaklaşımlarından CRITIC ve COPRAS teknikleri entegre edilerek bir değerlendirme süreci gerçekleştirilmiştir.

3.4 CRITIC Yöntemi

CRITIC (Criteria Importance Through Intercriteria Correlation) yöntemi, Diakoulaki ve çalışma arkadaşları tarafından 1995 yılında geliştirilen ve literatüre kazandırılan bir objektif ağırlıklandırma tekniğidir. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) problemlerinde, karar kriterlerinin ağırlıklarının uzman yargılarından bağımsız olarak nesnel verilerle belirlenmesini amaçlar (Ayçin, 2020).

Bu yöntemin en ayırt edici yönü, kriterlere ilişkin ağırlıkları belirlerken yalnızca standart sapmaları değil, aynı zamanda kriterler arası korelasyonu da dikkate almasıdır. Böylece, subjektif değerlendirmeler yerine, kriterlerin varyans ve birbirleriyle olan ilişkilerine dayalı objektif bir ağırlıklandırma yapılmasına olanak tanır.

CRITIC yönteminin uygulama süreci beş ana aşamada gerçekleştirilmektedir.

1. Aşama: Karar Matrisi Oluşturmak

$$X = \begin{matrix} & \begin{matrix} A_1 & A_2 & \dots & A_m \end{matrix} \\ \begin{matrix} A_1 \\ A_2 \\ \vdots \\ A_m \end{matrix} & \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \end{matrix}$$

Şekil 3. 1. CRITIC Yöntemi Karar Matrisi

2. Aşama: Normalize Karar Matrisi

Karar problemlerini çözerken farklı birimlere ilişkin değerler, normalizasyonu (0,1) aralığında değer alacak şekilde standart hale getirilir.

Fayda yönlü kriterler için Eşitlik 1'den yararlanılır.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - x_j^{\text{MIN}}}{x_j^{\text{MAX}} - x_j^{\text{MIN}}} \quad (1)$$

Maliyet yönlü kriterler için Eşitlik 2’den yararlanılır.

$$r_{ij} = \frac{x_j^{\text{MAX}} - x_{ij}}{x_j^{\text{MAX}} - x_j^{\text{MIN}}} \quad (2)$$

3.Aşama: İlişki Katsayı Matrisinin Oluşturulması

Bu bölümde, değerlendirme kriterleri arasındaki ilişkilerin derecesini standartlaştırmak üzere, doğrusal ilişki katsayılarından oluşan matris oluşturulur.

$$p_{jk} = \frac{\sum_{i=1}^m (x_{ij}^* - \bar{x}_j)(x_{ik}^* - \bar{x}_k)}{\sqrt{\sum_{i=1}^m (x_{ij}^* - \bar{x}_j)^2} \sqrt{\sum_{i=1}^m (x_{ik}^* - \bar{x}_k)^2}} \quad j, k = 1, 2, \dots, n \quad (3)$$

4.Aşama: C_j Değerinin Hesaplanması

Bu yöntem, değerlendirme kriterlerinde bulunan zıtlık ve çelişkilerden sonuca gitmeyi amaçlar. Her iki özelliği birleştiren ve j . kriterdeki toplam bilgiyi belirten C_j değerini bulabilmek için Eşitlik 4’ten yararlanılır.

$$C_j = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (x_{ij}^* - \bar{x}_j)^2} \quad (4)$$

$$C_j = \sigma_j \times \sum_{k=1}^n (1 - r_{jk}) \quad (5)$$

5. Aşama: Bulunan Kriter Ağırlıklarının Hesaplanması

Her kriterin C_j değerini, tüm kriterlerin C_j değerinin toplamına oranlayarak, ağırlık değerleri (w_j) elde edilmiştir. Eşitlik 5 yardımı ile hesaplanır.

$$[w_j = \frac{C_j}{\sum_{j=1}^n C_j}] \quad (6)$$

3.5. COPRAS Yöntemi

COPRAS (Complex Proportional Assessment), karar alternatiflerini önem düzeyleri ve fayda katkılarına göre sıralayarak değerlendirmeye olanak tanıyan birçok kriterli karar verme ÇKKV yaklaşımıdır (Ayçin, 2020). Bu yöntemde, karar sürecine dâhil edilen kriterler iki gruba ayrılır: fayda kriterleri, mümkün olan en yüksek değeri hedeflerken; maliyet kriterleri için amaç, değer mümkün olduğunca azaltılmasıdır.

COPRAS yöntemi, karar vericilere her bir alternatifin göreceli üstünlüğünü hesaplamada sistematik bir yol sunar. Bu bağlamda uygulama süreci, altı temel aşamada ele alınabilir.

1.Aşama: Karar Matrisi

$$X = \begin{matrix} & \begin{matrix} A_1 \\ A_2 \\ \vdots \\ A_m \end{matrix} & \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \end{matrix}$$

Şekil 3. 2. COPRAS Yöntemi Karar Matrisi

Karar verici ilk aşama olarak kabul edilir. Karar matrisinde satırlarında alternatifler (i), sütunda kriterler (j) yer alır.

2.Aşama: Karar Matrisi Normalizasyonu

Bu değerler [0,1] aralığında değer alacak şekilde standart biçimde olmalıdır. Normalizasyon işlemi için Eşitlik 7'den yararlanılmalıdır.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=1}^m x_{ij}}, \forall j = 1, 2, \dots, n \quad (7)$$

$$r_{ij} = x_{ij} / \sum_i x_{ij}. \quad (8)$$

$$\rho_{jk} = \frac{\sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j)(r_{ik} - \bar{r}_k)}{\sqrt{\sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j)^2} \cdot \sqrt{\sum_{i=1}^m (r_{ik} - \bar{r}_k)^2}} \quad (9)$$

3.Aşama: Normalleştirilmiş Karar Matrisinin Ağırlıklandırılması

Bu aşamada, her bir değerlendirme kriterinin ağırlık değeri (w_j) ile bir önceki karar matrisinin elemanları çarpılarak bulunur.

$$q_{ij} = r_{ij} \cdot w_j \quad (10)$$

4.Aşama: Fayda kriteri ve Maliyet Kriteri İndekslerinin Toplanması

Fayda yönlü kriterler için, yüksek değerler daha iyi durumu, maliyet yönlü kriterler için düşük değerlerin olması daha iyi durumu gösterir.

Fayda yönlü kriterlerin ağırlıklandırılmış normalize karar matrisindeki değerler toplamı “ S_i^+ ” ile gösterilir.

$$S_i^+ = \sum_{j \in J^+} q_{ij} \quad j = 1, 2, \dots, k. \quad (11)$$

Maliyet yönlü kriterlerin ağırlıklandırılmış normalize karar matrisindeki değerlerin toplamı “ S_i^- ” ile gösterilir.

$$S_i^- = \sum_{j \in J^-} q_{ij}; j = k+1, k+2, \dots, n \quad (12)$$

5.Aşama: Karar alternatiflerinin Önem Düzeylerinin Hesaplanması

$$Q_i = S_{+i} + \frac{\left(\frac{S - \min S_{-i}}{S_{-i}} \right) \sum_{l=1}^m S_{-l}}{\frac{S_{-i}}{\sum_{l=1}^m \left(\frac{S_{-l}}{S_{-i}} \right)}} \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \quad (13)$$

Hesaplanan Q_i değerleri esas alınarak alternatifler sıralanır; en yüksek Q_i puanı alan seçenek en üst önceliğe, en düşük puanlı seçenek ise en alt önceliğe sahip olarak değerlendirilir.

6.Aşama: Performans İndekslerinin Hesaplanması

Her bir alternatifin performans değeri Q_i , o kümedeki en yüksek Q_{max} değeri referans alınarak yüzde ölçeğine dönüştürülür:

$$U_i = \left(\frac{Q_i}{Q_{max}} \right) \times 100 \quad (14)$$

Böylece en yüksek performanslı seçenek puan olarak 100 almaktadır. Tüm U_i değerleri, büyükten küçüğe sıralanarak alternatiflerin tercih önceliği belirlenmektedir.

3.6. Veri Seti ve Analiz

Yapılan bu çalışmada 2023 yıl sonu itibariyle sektörde bulunan 61 bankadan:

- Mevduat bankası
- Yaygın şube ağı olan

10 bankanın 2023 – Aralık aktif büyüklüklerine ait veriler alınmıştır.

Analize konu edilen bankalar Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 3. 1. Bankalar ve Kısaltmaları

Banka Adı	Kısaltması
T.C. Ziraat Bankası	Ziraat Bankası
Türkiye Vakıflar Bankası	Vakıfbank
Türkiye İş Bankası	Türkiye İş Bankası
Türkiye Halk Bankası	Halkbank
Türkiye Garanti Bankası	Garanti
Akbank	Akbank
Yapı ve Kredi Bankası	Yapı ve Kredi
Denizbank	Denizbank
QNB Finansbank	QNB
Türk Ekonomi Bankası	TEB

Tablo 3.1.'e göre aşağıda belirtilen kriterler, literatür incelemesi ve mevcut verilere dayalı olarak stratejik analiz ve değerlendirme sürecine yön vermek üzere yapılandırılmıştır. Bu kriterler, finansal performansın bütüncül bir perspektifle analiz edilmesini mümkün kılarak, karar vericilere sağlam bir öngörü ve yönlendirme zemini sunar:

1. Likidite:

Kurumun kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama kapasitesini ölçen bu kriter, operasyonel sürekliliğin ve risk yönetiminin temelini oluşturmaktadır. Likidite oranları, nakit akışı yönetimi ve piyasa dalgalanmalarına karşı direnç gösterebilme derecelerini ölçmektedir.

2. Kârlılık:

Finansal sürdürülebilirliğin temel göstergesi olarak kabul edilmektedir. Net kâr marjı, özkaynak kârlılığı (ROE) ve aktif kârlılığı (ROA) gibi kriterler ile kurumların kaynak kullanım etkinliği ve değer yaratma potansiyeli analiz edilmektedir.

3. Sermaye Yeterliliği:

Kurumun oluşabilecek risklerin önüne geçebilme kapasitesini ve finansal sağlamlığını ortaya koymaktadır. Özellikle Basel düzenlemeleri çerçevesinde sermaye yeterliliği oranları, uzun vadeli stratejik dayanıklılık açısından kritik önem taşıyan göstergeler taşımaktadır.

4. Gelir – Gider Yapısı:

Operasyonel verimlilik ve maliyet etkinliği bu başlık altında değerlendirilir. Faiz dışı gelirlerin toplam gelire oranı, gider yönetimi kabiliyeti ve mali disiplin, bu yapının temel göstergeleridir.

5. Aktif Kalitesi:

Varlık portföyünün risk düzeyi ve geri ödeme kabiliyeti bu kriterle ölçülmektedir. Takipteki alacak oranı, karşılık ayırma politikaları ve teminat yapısı üzerinden kurumsal finansal riskler analiz edilmektedir.

Tablo 3. 2. Oranlar ve Kriter Yönü

Oranlar	Kriter Yönü
Likidite Oranı Likit Aktifler / Toplam Aktifler L1	Maksimum
Nakit Oranı Hazır değerlerin (nakit + kısa vadeli menkul kıymetler) kısa vadeli borçlara oranı L2	Maksimum
Özkaynak Oranı Özkaynaklar / Toplam Aktifler S1	Maksimum
Sermaye Yeterlilik Rasyosu Sermaye Yeterliliği Oranı S2	Maksimum
Aktif Getiri Oranı ROA K1	Maksimum
Ortalama Özkaynak Karlılığı ROE K2	Maksimum
(Net) Faiz Dışı Gelirler / Diğer Faaliyet Giderleri G1	Maksimum
Faiz Geliri/ Faiz Gideri	

Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri G2	Maksimum
Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Varlıklar A1	Maksimum
Takipteki Alacak Oranı Donuk Alacaklar / Toplam Krediler A2	Minimum

Performans kriterlerine ağırlıkların atanması CRITIC yöntemi ile gerçekleştirilirken, sonrasında COPRAS yöntemi kullanılarak kurumların finansal performansları karşılaştırmalı olarak belirlenmiştir. Daha önce ifade edildiği üzere 2023 yılı verileri üzerinden detaylandırılmış ve ardından analiz dönemini kapsayan genel sonuçlar sunulmuştur.

3.6.1. CRITIC yöntemi

Araştırmada, her bir banka için belirlenen kriterlere dayanarak bir karar matrisi oluşturulmuştur. Şekil 1'e göre oluşturulmuş olup, sütunlarda bankalar yer alırken, satılarda ise değerlendirmede kullanılan rasyolar bulunmaktadır.

Tablo 3. 3. 2023 Yılı Karar Matrisi

Kriter Yönü	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Min
	L1	L2	S1	S2	K1	K2	G1	G2	A1	A2
Ziraat Bankası	19,2	29,8	8,7	17,1	2,9	33,7	129,9	143,5	36,8	1,2
Vakıfbank	18,5	30,5	6,1	15,1	1,1	18,0	214,8	119,9	30,8	1,3
Türkiye İş Bankası	23,1	36,3	10,9	21,6	3,7	31,5	145,6	143,2	35,1	2,1
Halkbank	13,2	19,5	5,8	14,3	0,6	9,3	56,1	115,7	20,4	1,5
Garanti	22,4	37,7	12,7	20,6	5,7	43,9	322,4	153,8	27,3	2,0
Akbank	19,1	36,6	11,8	21,9	4,6	36,4	254,4	140,5	38,3	2,4
Yapı ve Kredi	16,7	30,3	10,3	20,3	4,8	44,6	241,7	149,9	23,6	3,0
Denizbank	27,2	59,0	8,9	17,2	3,6	38,6	178,5	141,0	37,2	4,2
QNB	18,7	35,1	8,3	16,7	4,2	52,7	339,3	139,6	27,1	1,7
TEB	30,5	43,6	8,6	16,8	3,4	38,8	222,0	148,2	33,6	1,0

- **Likidite (L1–L2):** TEB, %30,5 ile en yüksek L1 skoruna ulaşırken; Akbank ve Garanti de güçlü likidite profili sergilemektedir.
- **Kârlılık (K1–K2):** Garanti’nin değerleri, sektördeki büyüme dinamiklerini domine ettiğini ortaya koymaktadır.
- **Risk Yönetimi (A2):** Tüm bankalar içinde en düşük minimize değeri (TEB: 1,0) Halkbank ve Vakıfbank’a kıyasla daha etkin risk kontrolü uygulandığını göstermektedir.

2023 yılına ait karar matrisinin oluşturulmasının ardından, elde edilen normalize edilmiş karar matrisi Tablo 3.4.’te sunulmuştur.

Tablo 3. 4. Normalize Karar Matrisi

Kriter Yönü	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Min
	L1	L2	S1	S2	K1	K2	G1	G2	A1	A2
Ziraat Bankası	0,351	0,261	0,420	0,374	0,466	0,562	0,261	0,731	0,915	0,961
Vakıfbank	0,309	0,279	0,041	0,104	0,109	0,201	0,561	0,111	0,584	0,917
Türkiye İş Bankası	0,574	0,426	0,741	0,957	0,623	0,511	0,316	0,721	0,823	0,661
Halkbank	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,869
Garanti	0,534	0,461	1	0,823	1	0,798	0,940	1	0,387	0,690
Akbank	0,344	0,432	0,871	1	0,799	0,626	0,700	0,650	1	0,581
Yapı ve Kredi	0,205	0,272	0,649	0,785	0,826	0,813	0,655	0,898	0,179	0,397
Denizbank	0,812	1	0,449	0,381	0,602	0,676	0,432	0,665	0,939	0
QNB	0,322	0,396	0,353	0,309	0,707	1,000	1,000	0,628	0,376	0,779
TEB	1,000	0,611	0,404	0,328	0,563	0,681	0,586	0,852	0,738	1,000

Normalize edildikten sonra, takipteki alacak oranı (donuk alacaklar / toplam krediler) minimize edilirken, diğer oranlar maksimize edilmiştir. Bu tablodan sonra, kriterler arası karşılıklı ilişki belirlemek amacıyla ilişki katsayısı matrisi oluşturulmuştur.

1. Likidite Kriterleri (L1, L2)

- Likidite Oranı (L1) kriterine göre TEB en yüksek, Halkbank en düşük oranda gözlemlenmiştir. TEB, toplam aktifler içinde nakit benzeri varlık yönetiminde lider olarak ön plana çıkmaktadır. Halkbank ise kritik düzeyde olduğu için iyileştirme gereklidir.
- Nakit Oranı (L2) kriterine göre Denizbank en iyi; Halkbank en kötü oranda gözlemlenmiştir. Tabloya göre Denizbank, kısa vadeli yükümlülükleri karşılamada örnek olarak belirtilmiştir.

2. Özkaynak (S1, S2)

- Özkaynak Oranı (S1) tabloya göre Garanti Bankası yüksek görünümünü devam ettirmektedir. Bu durum sermaye yapısının güçlü olduğuna işaret etmektedir. Vakıfbank sermaye yapısı en düşük banka olarak öne çıkmaktadır.
- Sermaye Yeterlilik Rasyosu (S2): Akbank, düzenleyici sermaye tamponunu en verimli kullanan banka olurken; Vakıfbank bu rasyoda iyi bir gösterge sergilememiştir.
- Sermaye tamponları, finansal sistemin istikrarını artırmak amacıyla geliştirilen pek çok düzenleyici unsurdan biridir. Bu kavram, Basel III çerçevesinde getirilen yükümlülükler doğrultusunda, finansal kuruluşların asgari sermaye gereksinimlerine ek olarak bulundurmak zorunda oldukları ek özkaynakları ifade etmektedir. Basel III düzenlemeleri kapsamında, bankaların ekonomik ve finansal dalgalanmalara karşı daha dayanıklı hale gelmeleri amacıyla sermaye tamponu adı verilen ek özkaynak rezervleri bulundurmaları öngörülmüştür. Bu tamponlar, bankaların risk ağırlıklı varlıklarının %2,5'i oranına kadar çıkabilmektedir. Böylece, ekonomik durgunluk ya da yüksek zarar riski içeren dönemlerde bankaların toplamda %10,5 seviyesine ulaşabilen bir sermaye yapısını korumaları hedeflenmiştir (Güzel, 2023).

3. Karlılık Kriterleri (K1, K2)

- **ROA (K1):** Garanti Bankası, yüksek verimlilikle lider konumdayken, Halkbank bu alanda en düşük verimlilik seviyesine sahip bankalar arasında yer almaktadır.
- **ROE (K2):** Öz kaynak verimliliği açısından QNB, Halkbank'a göre oldukça güçlü bir fark yaratmaktadır.

4. Gelir Yapısı (G1, G2)

- **Faiz Dışı Gelirler/Giderler (G1):** QNB, operasyonel gelir çeşitliliğini en verimli şekilde kullanan banka olarak öne çıkarken, Halkbank bu alanda daha düşük bir etkinlik göstermektedir.
- **Faiz Gelirleri/Giderleri (G2):** Garanti Bankası, faiz marjı konusunda lider konumdayken, Vakıfbank'ın bu alanda iyileştirme yapması gerektiği gözlemlenmektedir.

5. Aktif Kalitesi (A1, A2)

- **Finansal Varlık Oranı (A1):** Denizbank, aktif portföy kalitesinde yüksek bir performans sergileyerek dikkat çekmiştir, oysa Yapı Kredi'nin bu alandaki performansı daha düşük kalmıştır.
- **Takipteki Alacak Oranı (A2):** TEB, kredi riski yönetimi konusunda daha hızlı bir gelişim göstermişken, Denizbank bu alanda daha düşük bir ivme ile ilerlemektedir.

TEB ve Garanti BBVA bankaları, (L1, A2 / TEB) (S1, K1, G2 / Garanti) farklı kriter açısından değerlendirildiğinde çoklu performans göstergeleri bakımından dikkat çeken bir başarı sergilemektedir. Bu bankalar, likidite, aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, gelir yapısı gibi farklı boyutlarda güçlü sonuçlar elde etmiş ve böylece çok kriterli karar verme analizlerinde yüksek puanlara ulaşmıştır.

Normalize karar matrisine göre Halkbank belirlenen fayda kriterlerine göre en düşük puanlara sahip olmuştur. Bu sebeple kapsamlı iyileştirmeler yapılmalıdır.

Tablo 3. 5. İlişki Karar Matrisi

	L1	L2	S1	S2	K1	K2	G1	G2	A1	A2
L1	1									
L2	0,840	1								
S1	0,278	0,319	1							
S2	0,150	0,200	0,942	1						
K1	0,337	0,432	0,908	0,802	1					
K2	0,385	0,487	0,613	0,487	0,879	1				
G1	0,193	0,281	0,487	0,360	0,714	0,780	1			
G2	0,533	0,471	0,812	0,686	0,907	0,840	0,525	1		

A1	0,589	0,603	0,310	0,323	0,206	0,174	-0,018	0,295	1	
A2	-0,187	-0,629	-0,349	-0,360	-0,407	-0,325	-0,099	-0,272	-0,173	1

Tablo 3.5. incelendiğinde takipteki alacak oranının korelasyonu negatif etkilediği belirlenmiştir. Bu analizin sonucunda, kriterlerde toplam bilgiyi ifade eden C_j değerlerini ve her bir kriterin ağırlıklarını hesaplayan W_j değerleri bulunup Tablo’da gösterilmiştir.

L1–L2 arasındaki yüksek korelasyon değeri (0,840), likiditeyi temsil eden bu iki değişkenin bilgi içeriklerinin benzer olduğunu belirtmektedir. Başka bir ifadeyle, bu iki kriterin birbirinden bağımsız olarak katkı sağlama düzeyi düşüktür.

Benzer durumda, K1–G2 (0,907) ve S1–S2 (0,942) korelasyon değerleri, sırasıyla maliyet etkinliği ile büyüme stratejileri ve sosyal performans göstergeleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu yüksek benzerlik, CRITIC yöntemi kapsamında bu kriterlerin bilgi tekrarını azaltmak amacıyla daha düşük ağırlıklarla değerlendirilmesine yol açmaktadır.

A2 (takipteki alacak oranı) tüm pozitif performans ölçütleriyle negatif korelasyon göstermektedir. Dolayısıyla, CRITIC ağırlıklandırmasında A2’ye, yüksek volatilité ve özgün bilgi taşıması sebebiyle dikkat çekici bir ağırlık atanmalıdır.

CRITIC’in otomatik ağırlık tayini, en düşük korelasyona ve en yüksek standart sapmaya sahip kriterlere (ör. A2, G2) öncelik tanıyacaktır. En yüksek korelasyona sahip çiftler (L1–L2, S1–S2, K1–G2), benzer bilgi taşıdıkları için CRITIC yöntemi bu kriterlere daha düşük ağırlık atamaktadır.

Tablo 3. 6. 2023 Yılı Kriter Ağırlıkları

2023	L1	L2	S1	S2	K1	K2	G1	G2	A1	A2
L1	0	0,160	0,722	0,850	0,663	0,615	0,807	0,467	0,411	1,187
L2	0,160	0	0,681	0,800	0,568	0,513	0,719	0,529	0,397	1,629
S1	0,722	0,681	0	0,058	0,092	0,387	0,513	0,188	0,690	1,349
S2	0,850	0,800	0,058	0	0,198	0,513	0,640	0,314	0,677	1,360
K1	0,663	0,568	0,092	0,198	0	0,121	0,286	0,093	0,794	1,407
K2	0,615	0,513	0,387	0,513	0,121	0	0,220	0,160	0,826	1,325
G1	0,807	0,719	0,513	0,640	0,286	0,220	0	0,475	1,018	1,099
G2	0,467	0,529	0,188	0,314	0,093	0,160	0,475	0	0,705	1,272

A1	0,411	0,397	0,690	0,677	0,794	0,826	1,018	0,705	0	1,173
A2	1,187	1,629	1,349	1,360	1,407	1,325	1,099	1,272	1,173	0
Standart Sapma	0,293	0,262	0,328	0,357	0,312	0,295	0,306	0,324	0,346	0,305
Cj	1,726	1,571	1,536	1,932	1,316	1,382	1,770	1,361	2,313	3,596
Wj	0,093	0,085	0,083	0,104	0,071	0,075	0,096	0,074	0,125	0,194

Tablo 3.6.'da gördüğümüz üzere, en yüksek ağırlık değeri %19,4 ile Donuk Alacaklar / Toplam Krediler oranına ait olduğu belirlenmiştir. Bu oranın diğerlerinden negatif korelasyon etkisinde olması, Cj değerinin çok yüksek çıkmasına ve buna bağlı olarak kriterin ağırlığının büyük olmasına neden olmuştur.

Wj kriterine göre:

- **A2 – Takipteki Alacak Oranı:** En yüksek ağırlığa sahip olan bu kriter, bankalar arasındaki risk yönetimi ve kredi kalitesi farklılıklarının en belirgin şekilde ortaya çıktığı alanı temsil etmektedir. Takipteki alacakların kontrolü, bankaların nakit akışlarının sürekliliği için kritik bir öneme sahip olmaktadır.
- **A1 – Finansal Varlıklar Oranı:** Aktif portföy kalitesindeki dalgalanmalar, bankaları finansal varlık yapılarını optimize etmeye yönlendirmektedir. Bu, bankaların portföy risklerini ve varlık kalitelerini daha dikkatli yönetmeleri gerektiğini göstermektedir.
- **S2 – Sermaye Yeterlilik Rasyosu:** Sermaye tamponundaki değişkenlik, bankaların güçlü bir dayanıklılık yapısına sahip olmalarının önemini vurgulamaktadır. Bu, bankaların finansal krizlere karşı dayanıklı olmaları için gerekli bir gösterge olarak öne çıkmaktadır.
- **G1 – Faiz Dışı Gelirler / Faaliyet Giderleri:** Bankaların gelir yapısını çeşitlendirmeleri ve operasyonel maliyetleri dengelemeleri açısından bu gösterge önemli bir avantaj sağlar. Bu, bankaların sadece faiz gelirlerine bağımlı olmadan gelir yaratmalarına olanak tanımaktadır.
- **L1 – Likidite Oranı:** Kısa vadeli ödeme gücü açısından esnekliği artıran bu oran, bankaların finansal sağlığının önemli bir göstergesidir ve likidite riskini yönetmeleri açısından kritik öneme sahip olmaktadır.

2023 yılı için uygulanan yöntem, 2019 – 2023 yılları arasında da yapılmış ve tabloda bu geçen yılların sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 3. 7. Uygulanan CRITIC Yöntemi Sonuçları

Sıralama	2019		2020		2021		2022		2023	
1	0,246	G1	0,16	A2	0,289	L1	0,148	A2	0,194	A2
2	0,2304	A2	0,134	G1	0,139	A2	0,118	A1	0,125	A1
3	0,091	L1	0,129	A1	0,089	G1	0,107	S2	0,105	S2
4	0,086	K1	0,093	K2	0,084	A1	0,103	G1	0,096	G1
5	0,085	K2	0,092	S1	0,074	S1	0,099	S1	0,093	L1
6	0,076	L2	0,091	L1	0,072	K2	0,093	L1	0,085	L2
7	0,062	S1	0,088	L2	0,066	G2	0,092	K2	0,083	S1
8	0,061	A1	0,078	G2	0,064	K1	0,092	L2	0,075	K2
9	0,032	S2	0,072	S2	0,062	L2	0,082	K1	0,074	G2
10	0,031	G2	0,066	K1	0,062	L2	0,069	G2	0,071	K1

Tablo 3.7.'ye bakıldığında, yapılan analizin sonucu, incelediğimiz dönem boyunca aktif kalite oranlarından donuk alacaklar / takipteki krediler oranı ve gelir-gider oranlarından faiz dışı gelirler (net) / diğer faaliyet giderleri oranı yüksek çıkmıştır. Ancak 2022 ve 2023 yıllarında aktif kalite oranlarından biri olan finansal varlıklar (Net) / toplam varlıklar oranı 2. Sırada gözükmemektedir. Karlılık oranlarından, ortalama aktif karlılığı en düşük olan kriterlerden biridir.

- **2019- Faiz Dışı Gelirler/Giderler (G1):**

2019 yılında, bankaların gelir çeşitliliği stratejilerinin ne kadar büyüme odaklı olduğunu gösteren G1 kriteri lider konumdaydı. Bu durum, faiz dışı faaliyetlerden elde edilen gelirlerin, faaliyet giderlerini karşılamak için yeterli olduğunu ve bankaların sadece geleneksel kredi gelirlerine bağımlı olmadığını gösterir.

- **2020-2023- Takipteki Alacak Oranı (A2):**

2020 yılından itibaren Takipteki Alacak Oranı (A2) sürekli olarak birinci sırada yer almaktadır. Bu, bankalar arasındaki en belirgin performans farklarının kredi riski yönetimi ve tahsilat süreçlerinde ortaya çıktığını gösterir. Bankalar, kredi risklerini yönetmek için daha gelişmiş analiz araçları ve dijital takip sistemlerine

yönelmelidir. Dijital çözümler, kredi skorlaması ve raporlama süreçlerinde hız kazandırarak, problemlı kredilerin daha erken aşamalarda tespit edilmesini ve tahsilatların hızlanmasını sağlayabilir.

- **2021 ve Sonrası- G1 ve S2 (Sermaye Yeterliliği):**

2021 yılından itibaren, Faiz Dışı Gelirler ve Sermaye Yeterliliği (S2) kriterleri sırasıyla üçüncü ve dördüncü sırada yer alıyor. Faiz dışı gelirlerin artışı ve dayanıklılığın artırılması hala önemli olsa da bu kriterler kredi riski yönetiminin ardından gelen ikinci dereceden bir öncelik haline gelmiştir. Sermaye yeterliliği ise bankaların finansal dayanıklılığını artırmaya devam eden bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

- **L1 ve L2- Likidite Oranı:**

Likidite oranları (L1 ve L2), giderek daha alt sıralara yerleşmiş ve bu, nakit esnekliği yönetiminin sürekli bir işlev olarak kaldığını göstermektedir. Bankalar, kısa, orta ve uzun vadeli likidite ihtiyaçlarını doğru bir şekilde simüle ederek, gerektiğinde hızlı fon sağlama mekanizmalarını devreye sokmalıdır. Ayrıca, periyodik stres testleri ve ters repo gibi senaryolarla nakit akışının her durumda yeterli olmasını sağlamak önemlidir.

- **A1 ve S2 Kriterlerinde İyileştirmeler:**

Varlık kalitesini artırmak için bankalar, teminat kalitesini iyileştirmek ve temerrüt oranlarını düşürmek için çalışmalar yapmalıdır. Ayrıca, sermaye yeterliliği yatırımları, düzenleyici stres senaryolarına karşı güçlü bir tampon oluşturacaktır. Bu sayede hem kredi portföyü dayanıklılığını korur hem de ek sermaye ihtiyacı minimize edilir.

- **G1- Faiz Dışı Gelirlerin Artırılması:**

Faiz dışı gelirlerin artırılması için dijital bankacılık altyapısı, ücret ve komisyon gelirleri, varlık yönetimi ve sigorta aracılığı gelirleri gibi yeni iş kollarına yönelmek önemlidir. Bu sayede, bankalar sabit maliyetlerini daha geniş bir gelir tabanına yayarak kârlılık dalgalanmalarını azaltabilir. Ayrıca, operasyonel süreçlerin otomasyonu, verimliliği artırıp birim maliyetleri düşürebilir.

- **L1 ve L2- Likidite Yönetimi:**

Bankalar, cari likidite pozisyonlarını korumanın ötesine geçerek, nakit akışının sürekli yeterli kalmasını sağlamak için daha geliştirilmiş yöntemler kullanmalıdır. Bu, periyodik stres testleri ve menkul kıymetleştirme senaryolarıyla sağlanabilir. Kısa, orta ve uzun vadeli likidite ihtiyaçları modernleştirilerek, bankaların hızlı fon sağlama mekanizmaları hazır hale getirilmelidir.

3.6.2. COPRAS yöntemi

Kriterlerin ağırlıklarının belirlendikten sonra, çalışmamızın temel alanı olan bankaların performans sıralamalarını saptamak için COPRAS yöntemi kullanarak analiz yapılmıştır.

CRITIC yönteminde olduğu gibi, COPRAS yöntemi için ilk olarak 2023 yılı karar matrisi tablosu gösterilmiştir.

Tablo 3. 8. Karar Matrisi

Kriter Yönü	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Min
	L1	L2	S1	S2	K1	K2	G1	G2	A1	A2
Ziraat Bankası	19,2	29,8	8,7	17,1	2,9	33,7	129,9	143,5	36,8	1,2
Vakıfbank	18,5	30,5	6,1	15,1	1,1	18,0	214,8	119,9	30,8	1,3
Türkiye İş Bankası	23,1	36,3	10,9	21,6	3,7	31,5	145,6	143,2	35,1	2,1
Halkbank	13,2	19,5	5,8	14,3	0,6	9,3	56,1	115,7	20,4	1,5
Garanti	22,4	37,7	12,7	20,6	5,7	43,9	322,4	153,8	27,3	2,0
Akbank	19,1	36,6	11,8	21,9	4,6	36,4	254,4	140,5	38,3	2,4
Yapı ve Kredi	16,7	30,3	10,3	20,3	4,8	44,6	241,7	149,9	23,6	3,0
Denizbank	27,2	59,0	8,9	17,2	3,6	38,6	178,5	141,0	37,2	4,2
QNB	18,7	35,1	8,3	16,7	4,2	52,7	339,3	139,6	27,1	1,7
TEB	30,5	43,6	8,6	16,8	3,4	38,8	222,0	148,2	33,6	1,0

(A2) Kriteri:

Tablo 3.8.'e göre TEB net lider; kredi portföyündeki donuk alacakların en düşük oranı, maliyet toplamında COPRAS'tan güçlü pozitif fiyat almalıdır.

Denizbank en yüksek riskli banka konumundadır. Tabloda en yüksek maliyet yükünü taşımaktadır.

(G1–G2) Kriterleri

QNB ve Garanti, sırasıyla G1 ve G2 kriterlerinde başı çekiyor. Bu bankalar, COPRAS’ın fayda toplamında güçlü bir ağırlık elde etmektedir.

Halkbank, bu alanda zayıf kaldığı için sıralamada en altta kalmıştır.

(L1–L2) Kriterleri

TEB ve Denizbank kritere göre, nakit esnekliğinde benzer ve yüksek skorlar sunmaktadır; COPRAS yöntemine göre kısa ve uzun vadeli avantajlar sunmaktadır.

Halkbank, her iki kriterde de en alt kısımda bulunmaktadır.

(S1–S2, A1) Kriterleri

Garanti ve Akbank sermaye yapısı ve varlık kalitesi alanlarında fayda toplamını güçlendirmiştir.

(K1–K2) Kriterleri

Garanti öne çıkarken, Halkbank ve Vakıfbank düşük verimlilik skorlarından dolayı COPRAS’ta fayda toplamına katkı verebilmesi düşük olacaktır.

Kriterlere normalizasyon işlemi yapıldıktan sonra, CRITIC yöntemi ile belirlenen ağırlıklar kullanılarak normalize edilmiş karar matrisi ağırlıklandırılmış ve sonuçlar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3. 9. Normalize Karar Matrisi

Kriter Yönü	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Max	Min
	L1	L2	S1	S2	L1	L2	G1	G2	A1	A2
Ziraat Bankası	0,092	0,083	0,095	0,094	0,085	0,097	0,062	0,103	0,119	0,057
Vakıfbank	0,089	0,085	0,067	0,083	0,032	0,052	0,102	0,086	0,099	0,064
Türkiye İş Bankası	0,111	0,101	0,118	0,119	0,108	0,091	0,069	0,103	0,113	0,104
Halkbank	0,063	0,055	0,063	0,079	0,016	0,027	0,027	0,083	0,066	0,071
Garanti	0,107	0,105	0,138	0,113	0,163	0,126	0,153	0,110	0,088	0,099

Akbank	0,092	0,102	0,128	0,121	0,134	0,105	0,121	0,101	0,123	0,116
Yapı ve Kredi	0,080	0,084	0,112	0,112	0,138	0,128	0,115	0,107	0,076	0,145
Denizbank	0,130	0,164	0,097	0,095	0,105	0,111	0,085	0,101	0,120	0,207
QNB	0,090	0,098	0,090	0,092	0,120	0,152	0,161	0,100	0,087	0,085
TEB	0,014	0,010	0,008	0,010	0,007	0,008	0,010	0,008	0,014	0,010

Tablo 3.9. incelendiğinde, en yüksek normalize değer olarak Denizbank ve Türkiye İş Bankası likidite ve sermaye yeterliliği kriterlerinde ön plana çıkmaktadır.

Garanti, S1 kriterinde aktif kalitesi ve QNB, G1 kriterinde faiz dışı gelir performansında liderlik sahibidir.

En düşük normalize değer Halkbank ise K1 kriterinde varlık karlılığı ekseninde en zayıf performansı sergilediği görülmüştür.

Tablo 3. 10. Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi

	L1	L2	S1	S2	K1	K2	G1	G2	A1	A2
Ziraat Bankası	0,009	0,007	0,008	0,010	0,006	0,007	0,006	0,008	0,015	0,011
Vakıfbank	0,008	0,007	0,006	0,009	0,002	0,004	0,010	0,006	0,012	0,012
Türkiye İş Bankası	0,010	0,009	0,010	0,012	0,008	0,007	0,007	0,008	0,014	0,020
Halkbank	0,006	0,005	0,005	0,008	0,001	0,002	0,003	0,006	0,008	0,014
Garanti	0,010	0,009	0,011	0,012	0,012	0,009	0,015	0,008	0,011	0,019
Akbank	0,009	0,009	0,011	0,013	0,010	0,008	0,012	0,007	0,015	0,023
Yapı ve Kredi	0,007	0,007	0,009	0,012	0,010	0,010	0,011	0,008	0,010	0,028
Denizbank	0,012	0,014	0,008	0,010	0,007	0,008	0,008	0,007	0,015	0,040
QNB	0,008	0,008	0,007	0,010	0,009	0,011	0,015	0,007	0,011	0,017
TEB	0,014	0,010	0,008	0,010	0,007	0,008	0,010	0,008	0,014	0,010

Tablo 3.10.'a göre, Garanti ve Akbank güçlü sermayesi ve aktif kalitesi ile COPRAS fayda toplamında lider konumundadır.

En düşük maliyet: TEB en düşük maliyette bulunan banka, (A2) kriterinde kredi riski açısından avantajlı görünüme sahiptir.

Garanti: Yüksek S⁺ ve makul S⁻ dengesi COPRAS'ta lider konumda ancak, dijital gelir çözümleriyle G1–G2'yi güçlendirip maliyet verimliliğini korumayı amaçlamalıdır.

TEB: Düşük S⁻ değeriyle risk yönetiminde avantajlı görünümündedir. S⁺ kriterini sabit tutarak A1kriterini artırma programları kârlılığı yükseltecektir.

QNB ve Türkiye İş Bankası, makul maliyetler ve orta düzeyde fayda skorları ile sektörde önemli bir yer tutuyor. Ancak, lider konumuna gelebilmek için sermaye yeterliliği ve aktif verimliliği artırmaya yönelik stratejik adımlar atmalıdırlar.

Ziraat Bankası ve Vakıfbank, S⁺–S⁻ dengesi istenen seviyede değil. Likidite (L1–L2) ve risk (A2) politikalarını yeniden şekillendirerek rekabette daha güçlü olabilirler.

Denizbank ve Yapı Kredi, Yüksek maliyet (S⁻) COPRAS skorunu olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. Dijital tahsilat çözümleri ve kredi portföy revizyonu acilen yapılmalıdır.

Halkbank, Düşük fayda toplamı, operasyonel verimlilikten kârlılığa kadar kapsamlı bir iyileştirme planı gerektirmektedir.

Tablo 3. 11. Ağırlıklandırılmış Normalize İndekslerin Toplanması

2023	S+i	S-i
Ziraat Bankası	0,009	0,007
Vakıfbank	0,008	0,007
Türkiye İş Bankası	0,010	0,009
Halkbank	0,006	0,005
Garanti	0,010	0,009
Akbank	0,009	0,009
Yapı ve Kredi	0,007	0,007
Denizbank	0,012	0,014
QNB	0,008	0,008
TEB	0,014	0,010

Tablo 3.11. incelendiğinde, karar alternatiflerinin göreceli önem düzeyleri belirlenmiştir. Bu önem düzeylerine göre performansları sıralanıp Tablo 27'de sunulmuştur.

TEB sonuçlara göre en yüksek ağırlıklı normalize skoru elde ederek hem toplam aktifler hem de kısa vadeli yükümlülükler karşısında en güçlü nakit pozisyonuna ulaştığı gözlemlenmektedir. Bu, durum bankanın likidite yönetimindeki esnekliğini ve finansal koruma kapasitesini sektördeki rakiplerden net biçimde ayırmaktadır.

Denizbank tabloya göre TEB’i takiben ikinci sırada bulunmaktadır. Ani nakit ihtiyaçlarında yüksek karşılık oranı ile olası krizli durumlara (ekonomik kriz, piyasa dalgalanmaları) karşı etkin bir kalkan oluşturmaktadır.

0,008–0,010 bandında birbirine yakın değerler olarak likidite stratejilerinde dengeli ve rekabetçi bir pozisyon sergilemektedir.

TEB ve Denizbank’ın liderliği, portföy yönetiminde esnek limitler ve dinamik nakit rezerv modelleriyle belirleyici olmaktadır.

Tablo 3. 12. Karar Alternatiflerinin Göreceli Önem Düzeyleri ve Performans Sıralanması (2023)

	S+i	S-i	S-min	Σ S-i	S-min/S-i	Σ S-min/S-i	Qi	Pi	Sıralama
Ziraat Bankası	0,075	0,011	0,010	0,194	0,894	6,029	0,104	86,145	5
Vakıfbank	0,064	0,012	0,010	0,183	0,796	5,135	0,090	74,783	9
Türkiye İş Bankası	0,084	0,020	0,010	0,171	0,489	4,339	0,100	82,782	6
Halkbank	0,044	0,014	0,010	0,151	0,712	3,850	0,067	55,611	10
Garanti	0,097	0,019	0,010	0,137	0,512	3,138	0,114	94,258	2
Akbank	0,092	0,023	0,010	0,118	0,436	2,626	0,106	88,241	4
Yapı ve Kredi	0,083	0,028	0,010	0,095	0,350	2,190	0,095	78,569	8
Denizbank	0,090	0,040	0,010	0,067	0,245	1,840	0,098	81,578	7
QNB	0,087	0,017	0,010	0,026	0,594	1,594	0,107	88,410	3
TEB	0,088	0,010	0,010	0,010	1,000	1,000	0,120	100,000	1

Tablo 3.12. incelendiğinde Qi değerleri, önem düzeylerini ifade ederken, Pi değerleri ise performansları göstermektedir. Aktif büyüklüklerine göre sıralama yaptığımızda ise en iyi performansı Türk Ekonomi Bankası (TEB) gösterirken, 2.sırada 2019-2022 yılları arasında birinci sırada olan Garanti Bankası yer almıştır.

2019 – 2023 yılları arasındaki her bir banka için 2023 yılı baz alınarak ve yukarıda izlenen adımlar uygulanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda 2019-2023 arası tablo aşağıdaki şekilde kesin sonuçlara varılmıştır.

TEB, Q1 ve P1 kriterlerinde en yüksek konumda. S^- maliyet ve S^+ fayda kriterinde maliyet (S^-) ve fayda (S^+) birlikteliği bankayı COPRAS'a göre birinci sıraya taşımaktadır.

Garanti ve QNB, fayda toplamalarını (S^+) yüksek tutarken, maliyet toplamalarını (S^-) kontrol altında tutmalıdır.

Halkbank hem fayda hem de maliyet bileşenlerinde daha zayıf performans sergilediği için sıralamada sonuncu sırayı almaktadır.

3.6.3. Genel sonuçlar

TEB'nin A2 kriterindeki güçlü performansı, bankanın donuk alacak oranını düşük tuttuğunun göstergesidir. Bankanın aktif takip ve tahsilat yönetimi ile kredi risklerini yönetme konusunda başarılı olduğunu ve takipteki alacakları daha düşük seviyelerde tutmayı başardığını ifade etmektedir.

L1–L2 ve G1–G2 eksenlerindeki tutarlı performansı bankanın bilanço yönetimindeki başarısını ortaya koymaktadır. Bu, likidite yönetimi ve gelir kaynaklarının fazlalığı alanların da bir iyileşme sağlanarak bankanın mali dengelerini etkili bir şekilde kontrol altında tuttuğuna işaret etmektedir.

Bankanın mevcut stratejisini güçlendirerek daha fazla gelir kaynağı yaratmasına olanak tanımaktadır. Dijitalleşme, özellikle teknoloji tabanlı bankacılık hizmetlerine yönelerek yeni gelir akışları oluşturma ve müşteri tabanını genişletme fırsatları sunmaktadır. Bu sayede, bankanın mali faydaları ve kârlılığı daha da artabilir.

Garanti: Sermaye verimliliği (K1–K2) ve aktif kalitesi (A1) güçlü; ancak maliyet yönetimi süreçlerine odaklanarak oluşabilecek verimlilik farkını kapatması gerekmektedir.

QNB: Faiz dışı gelirlerine odaklanmayı sürdürürken, aynı zamanda operasyonel verimlilik adımları ile giderlerini kontrol altına almayı ve böylece kârlılığını artırmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, gelir çeşitliliğini güçlendirirken, maliyetleri optimize ederek bankanın genel performansını iyileştirmeye yöneliktir.

Akbank, Ziraat Bankası ve İş Bankası, fayda-maliyet dengesini optimize etme konusunda birbirine yakın bir performans sergilemektedir. Bu bankaların, kredi portföyü kalitesini (A2) artırmak ve gelir çeşitliliğini (G1–G2) güçlendirmek için daha hızlı aksiyon almaları önerilmektedir. Bu adımlar, sürdürülebilir kârlılık ve riske dayalı büyüme sağlamalarına yardımcı olacaktır.

Denizbank ve Yapı ve Kredi bankalarında maliyet yüksek görünümündedir. Sebeplerinden bazıları kredi riski ve sermaye maliyetlerinden kaynaklanmaktadır.

Vakıfbank ve Halkbank, genel fayda toplamını artırmak için likidite tamponlarını güçlendirip, faiz marjı ile sermaye yeterliliği iyileştirme stratejilerini paralel olarak uygulamalıdır. Bu yaklaşım, bankaların mali esnekliklerini artırarak kârlılıklarını sürdürülebilir bir şekilde yükseltmelerine yardımcı olacaktır.

Tablo 3. 13. 2019 – 2023 Yılları Arası Bankaların Aktif Büyüklüklerine göre Performans Sıralaması

Sıralama	2019	2020	2021	2022	2023
1	Garanti	Garanti	Garanti	Garanti	TEB
2	Akbank	Akbank	Akbank	Akbank	Garanti
3	Yapı ve Kredi	Yapı ve Kredi	Türkiye İş Bankası	TEB	QNB
4	Denizbank	Vakıfbank	Yapı ve Kredi	Ziraat Bankası	Akbank
5	Vakıfbank	Denizbank	TEB	Türkiye İş Bankası	Ziraat Bankası
6	QNB	Türkiye İş Bankası	Denizbank	Yapı ve Kredi	Türkiye İş Bankası
7	Türkiye İş Bankası	Ziraat Bankası	QNB	Denizbank	Denizbank
8	TEB	TEB	Vakıfbank	QNB	Yapı ve Kredi
9	Ziraat Bankası	QNB	Ziraat Bankası	Vakıfbank	Vakıfbank
10	Halkbank	Halkbank	Halkbank	Halkbank	Halkbank

Tablo 3.13.'e göre, 2019-2023 arasında Türkiye'deki mevduat bankalarının aktif büyüklüklerine göre performansları kurum odaklı olarak aşağıdaki gibidir.

Garanti Bankası: 2019-2022 yılları arasında birinci sırada yer alırken, 2023 yılında ikinci olmasına rağmen en üst sıralarda yer almıştır.

Akbank: 2019-2022 yılları arasında ikinci sırada bulunan banka, 2023 yıllarda dördüncü sırada yer alırken, diğer yıllara göre en üst sıralarda yer almıştır.

Yapı ve Kredi: 2019-2020 yılları için üçüncü sırada yer alan Yapı ve Kredi bankası, diğer yıllarda bir düşüş trendi göstermiştir.

Denizbank: Tabloya göre düşüş eğilimi gösteren Denizbank, 2022-2023 yıllarında 7. sırada yerini korumuştur.

Vakıfbank: Genelde orta sıralarda yer almıştır. 2020 yılında yükseliş, 2021 yılından itibaren gerileme trendine geçmiştir. 2023 yılında sıralaması değişmemiştir.

QNB Finansbank: 2019-2022 yılları arasında performansında dalgalanma seyredilen QNB, 2023 yılında hızlı bir ivme yakalayarak üçüncü sırada yer almıştır.

Türkiye İş Bankası: 2019-2021 yıllarında yükselmiş olup, 2022-2023 yıllarında düşüşte seyretmesine rağmen orta sıralarda yer almıştır.

TEB: 2019-2020 yıllarında alt sıralarda olan banka, 2021 yılından itibaren üst sıralarda kendine yer bulmuştur.

Ziraat Bankası: Tabloda yer alan sıralamaya göre dalgalı bir görünüme sahiptir.

Halkbank: Listenin en son sırasında yer almaktadır. 2019-2023 yılları arasında sıralaması değişmemiştir.

Bu sıralamaya göre, bankaların yıllar içindeki performans değişiklikleri ve piyasada oluşan değişikliklere uyum sağlama becerileri gösterilmektedir. Bankaların yıllar içinde değişen konumları, bankacılık stratejileri, yönetim süreçleri, sosyoekonomik koşullara göre değişkenlik gösterebilir.

4. SONUÇ

Bankalar, günümüz ekonomilerin vazgeçilmez finansal kurumları olarak, tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında aracılık görevini üstlenirler. Mevduat toplama, kredi verme, ödeme sistemleri ve fon transferleri gibi temel finansal hizmetlerin yanı sıra, ekonomik büyüme ve kalkınmanın finansal altyapısını desteklemektedir. Bankaların rolü sadece para dolaşımını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda risk yönetimi, likidite sağlama ve finansal istikrarın korunması gibi kritik fonksiyonları da kapsamaktadır. Buna göre, bankalar hem bireysel hem de kurumsal müşteriler için önemli bir güven ve kaynak merkezi konumuna sahiptir.

Bu yüzden, banka performans analizi, finansal kurumların faaliyet etkinliğini ve sürdürülebilirliğini değerlendirmek için vazgeçilmez bir araçtır. Bu analizler sayesinde bankalar, sermaye yapıları, likidite durumları ve kârlılık gibi kritik alanlarda güçlü ve zayıf yönlerini tespit eder. Performans analizleri, yatırımcılar, düzenleyiciler ve yönetim için doğru stratejik kararların alınmasına olanak sağlar. Ayrıca, finansal piyasalardaki istikrarın korunması ve ekonomik büyümenin desteklenmesi açısından banka performansının düzenli izlenmesi büyük önem taşır.

Bu çalışmada, 2019 – 2023 yılları arasında çok kriterli karar verme yöntemlerinden CRITIC ve COPRAS kullanılarak Türkiye’de faaliyet gösteren 10 mevduat bankasının aktif büyüklüklerine göre bankaların performanslarının analizleri yapılmıştır.

CRITIC yöntemi ile yapılan analizde 10 bankanın 2019-2023 yıllarına ait finansal tablolarındaki 10 farklı finansal değişken verisi kullanılmıştır.

2019 – 2023 yılları arasında 10 mevduat bankasının 10 farklı finansal değişken verisine göre;

Performans değerlendirme açısından en yüksek gösteren değişkenleri:

- Donuk Krediler / Toplam Alacaklar
- (Net) Faiz Dışı Gelirler / Diğer Faaliyet Giderleri
- (Net) Finansal Varlıklar / Toplam Varlıklar olurken,

Performans değerlendirme açısından en düşük gösteren değişkenleri:

- Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri
- Sermaye Yeterliliği Oranı
- Ortalama Aktif Karlılığı olduğu gözlemlenmiştir.

Bu sonuçlara göre kriter yönünü minimum verdiğimiz “Donuk Krediler / Toplam Alacaklar” değişkeni, CRITIC yöntemi ile performansını belirlerken en yüksek değişken olarak çıkmıştır. Bunun sebeplerinden biri, bankaların kredi kalitesini görmek için önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bu oran bankanın toplam alacakları içinde geri ödemesi gecikmiş veya tahsil edilemeyen kredilerin payını göstermektedir.

COPRAS yöntemine göre ise, bankalar arasında performans düzeyi en yüksek olan bankalar “Garanti Bankası ve Akbank” olurken, performans düzeyi en düşük olan bankalar ise “Halkbank ve Ziraat Bankası” olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuca göre, özel bankaların kamu bankalarına kıyasla daha yüksek performans sergilediği görülmüştür. Özel bankalar, risk yönetimi ve yenilikçilikte daha esnek hareket ederken; kamu bankaları, daha çok sosyal ve ekonomik kalkınma hedeflerine odaklanmakta ve kâr amacı ikincil planda kalabilmektedir.

ÇKKV yöntemleriyle yapılan sonuçlara göre; Türkiye’deki bankacılık sektöründe özel bankaların rekabet avantajına sahip olduğu ve finansal piyasaların etkinliği açısından kritik bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda, kamu bankalarının performansını artırmak için yapısal reformların ve verimlilik artırıcı politikaların önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Özel Bankaların Kamu Bankalarına Kıyasla Daha Yüksek Performans Sergileme Nedenleri

- **Kar Odaklı Yönetim Yapısı:** Özel bankalar, hissedarlarına karşı doğrudan kârlılık ve verimlilik sorumluluğu taşıdıkları için kaynak kullanımında daha etkin ve performansa dayalı bir yaklaşım benimsemektedirler.
- **Risk Yönetiminde Esneklik:** Özel bankalar, kamu bankalarına göre kredi verme, müşteri seçimi ve portföy yönetiminde daha seçici ve risk odaklı bir yaklaşım benimseyebilmiştir.

- **Siyasal Yönlendirmelere Maruz Kalmama:** Kamu bankaları, ekonomik krizlerde veya seçim dönemlerinde kredi genişlemesi, düşük faizli kampanyalar gibi hükümet politikaları doğrultusunda yönlendirilebildiği için, bu durum bankaların finansal verimliliğini ve performans skorlarını olumsuz etkileyebilmektedir.
- **Covid-19 Döneminde Kamu Bankalarına Yüklenen Roller:** Pandemi sürecinde kamu bankaları, ekonomik istikrarı koruma amacıyla destek programlarında aktif bir araç olarak kullanılmıştır. Özellikle düşük faizli kredi kampanyaları, yapılandırma paketleri ve ertelemeler gibi uygulamalar, kamu bankalarının kârlılık ve performans göstergelerini baskılamış, özel bankalara kıyasla finansal verimliliklerini geçici olarak zayıflatmıştır. Bu durum, analiz sonuçlarında kamu bankalarının alt sıralarda yer almasını kısmen açıklamaktadır.

Bankalara Yönelik Öneriler

- **Lider Bankalar (Garanti, TEB, Akbank):**
 - Yenilikçi dijital uygulamalara yatırım devam etmelidir.
 - Müşteri memnuniyetini ölçümleyen sistematik geri bildirim mekanizmaları geliştirilmelidir.
 - Garanti: maliyet yönetimine odaklanarak verimlilik farkını kapatmalıdır.
- **Orta Sıralardaki Bankalar (İş Bankası, Ziraat, Yapı Kredi, QNB):**
 - Rekabet avantajı sağlamak adına ürün çeşitliliği ve kişiselleştirme artırılmalıdır.
 - Performans dalgalanmalarının nedenleri analiz edilerek stratejik düzeltmeler yapılmalıdır.
 - QNB: Faiz dışı gelirlerde lider; operasyonel verimlilik hamleleriyle giderleri kontrol altına alarak kârlılığını pekiştirmelidir.
- **Alt Sıralardaki Bankalar (Vakıfbank, Denizbank, Halkbank):**
 - Pazarlama stratejileri yeniden yapılandırılmalı, özellikle genç ve dijital müşteri kitlesine yönelik kampanyalar geliştirilmelidir.
 - Likidite tamponlarını güçlendirip, faiz marjı ve sermaye yeterliliğini eşzamanlı iyileştirerek esneklik ve kârlılık artışı sağlamalıdır.

- Denizbank: Yüksek maliyet yükleri var; kredi riski ve sermaye maliyetlerini düşürecek stratejiler geliştirmelidir.

Bu çalışmada 2019–2023 dönemine ait veriler esas alınarak, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların finansal performansları Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemleri aracılığıyla analiz edilmiştir. Her ne kadar bu dönem uzun vadeli eğilimleri tüm yönleriyle yansıtmak açısından sınırlı bir zaman dilimini kapsasa bile, küresel salgın ve sonrasındaki ekonomik dalgalanmalar açısından kritik gelişmeleri içermesi nedeniyle analiz açısından önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Bu yönüyle çalışma, kısa vadeli fakat etkisi yüksek makroekonomik koşullar altında bankacılık sektörünün performansını değerlendirmeye imkân sağlamaktadır.

Literatürde CRITIC, COPRAS, TOPSIS ve benzeri ÇKKV yöntemlerinin finansal performans analizlerinde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Özkan, 2020). Ancak mevcut çalışmaların çoğu ya daha eski dönemleri incelemekte ya da bankacılık dışı sektörlerle odaklanmaktadır. Bu bağlamda, güncel verilere dayalı olarak bankaların karşılaştırmalı performanslarının ÇKKV yöntemleriyle analiz edilmesi hem yöntemsel çeşitlilik hem de sektörel özgünlük açısından literatüre anlamlı bir katkı sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abdel-Basset, M., Mohamed, R., Elhoseny, M., Abouhawash, M., Nam, Y. and AbdelAziz, N. M. (2021). Efficient mcdm model for evaluating the performance of commercial banks: A case study. *Computers, Materials and Continua*, 67(3), 2729-2746.
- Ağırtmış, M. ve Mollaahmetoğlu, E. (2024). Türk Bankacılık Sektöründe Panel Veri Analizi Yöntemiyle Likidite ve Karlılık Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 18(2), 135-149.
- Akgül, Y. (2019). Çok kriterli karar verme yöntemleriyle Türk bankacılık sisteminin 2010-2018 yılları arasındaki performansının analizi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 567-582.
- Aksoy, D. (2011). *Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Ölçümü Üzerine Bir Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aksaraylı, M. ve Pala, O. (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Sermaye Yapısına Göre Performans Sıralama, Kümeleme ve Verimlilik Analizi, *International Journal of Academic Value Studies* 3(11), 39-54.
- Alpay, M. (2010). *Kredi değerliliğinin ölçülmesinde TOPSIS yöntemi ve bir uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Atukalp, M. E. (2023). Dijital Bankacılık Uygulamalarına Covid-19'un Etkisi. *Maliye ve Finans Yazıları*, (120), 155-174.
- Ayçin, E. (2020). Personel Seçim Sürecinde CRITIC ve MAIRCA Yöntemlerinin Kullanılması. *İşletme*, 1(1), 1-12.
- Bektaş, S. (2022). Türk Sigorta Sektörünün 2002-2021 Dönemi için MEREC, LOPCOW, COCOSO, EDAS ÇKKV Yöntemleri ile Performansının Değerlendirilmesi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 16(2), 247-283.

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2023). *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2023*. <https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=481> [10.06.2025]
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2016). *Yoğunlaşma Riskinin Yönetimine İlişkin Rehber: İyi Uygulama Rehberi*. <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/947> [19.07.2025]
- Bulut, E. ve Şimşek, A. İ. (2024). Evaluation of Financial Performance of BIST Participation Banks: CAMELS and Multi-Criteria Decision Making (MCDM) Approach. *Alanya Akademik Bakış*, 8(3), 923-940.
- Cantürk, S. (2021). *21. yy'da Konvansiyonel Kalkınmadan Dijital Kalkınmaya Dönüşüm ve Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınmasına Etkileri* (Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Çelik, İ. E. ve Eren, S. (2020). Finansal Performansın Ölçülmesinde TOPSIS Yönteminin Kullanımı: Türk Bankacılık Sektörü Uygulaması. *İçtimaiyat*, 4(2), 171-180.
- Demir, G. (2016) Türk Bankacılık Sisteminin Finansal Performansının ROC-ITARA-CODAS Yöntemleriyle Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(3), 831- 847.
- Demirel, D. S. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinin Dijital Bankacılık İşlemleri Üzerindeki Etkisi. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 49-64.
- Deringöz, A., Danışan, T. ve Eren, T. (2021). Covid-19 Takibinde Giyilebilir Sağlık Teknolojilerinin ÇKKV Yöntemleri ile Değerlendirilmesi. *Politeknik Dergisi*, 25(2), 533-543.
- Doğan, S. (2024). 10 Büyük Mevduat Bankasının Aktif Büyüklüğü Sektörün Yüzde 82'sini Oluşturdu. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/10-buyuk-mevduat-bankasinin-aktif-buyuklugu-sektorun-yuzde-82sini-olusturdu/3310088> [25.07.2025]

- Ersöz, F. ve Kabak, M. (2010). Savunma Sanayi Uygulamalarında Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Literatür Araştırması. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 9(1), 97-125.
- Ezin, Y. ve Samırkaş, M.C. (2022). Bankalarının Karlılık Performanslarının ENTROPI ve TOPSIS Yöntemi ile İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (42), 860-890.
- Fidan, H. (2021). CRITIC ve MAIRCA Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi ile Uluslararası Hedef Pazar Seçimi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23(41), 291-309.
- Geçer, T. (2015). Sermaye Yeterliliği Standart Oranına Yeniden Bir Bakış. *Adam Akademi*, 5(1), 77-92.
- Gülsün, B. ve Erdoğan, K. N. (2021). Bankacılık sektöründe Bulanık Analitik Hiyerarşi Prosesi ve Bulanık TOPSIS yöntemleri ile finansal performans değerlendirmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 1-15.
- Gülençer, S. (2020). Türkiye’deki Mevduat Bankalarının TOPSIS VE VIKOR Yöntemleriyle Analizi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(1), 1-22.
- Hussain, S., Chen, J. H. and Hussain, T. (2024). Decision-Making Framework for Improving Bank Performance in Emerging Markets: The Analysis of AHP-TOPSIS and AHP-GRA Models. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 13(3), 191-218.
- Kablan, Ü. A. ve Erdoğan, Ü. S. (2021). Mülkiyetine Göre Bankaların Finansal Performanslarının COPRAS Yöntemi ile Analizi: 1980-2018 Yılları Arası Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Financial Analysis/Mali Çözüm Dergisi*, 30(163).
- Kahraman, S. (2000). *Banka Aktif – Pasif Yönteminde Çok Amaçlı Karar Verme Yöntemleri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kahraman, O. (2019). *Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Çok Kriterli Karar Alma Yöntemleriyle Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Karaca, S. S., Altemur, N. ve Çevik, M. (2020). Bankacılık Sektöründe Performans Analizi: ENTROPI ve WASPAS Yöntemi Uygulaması. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 46-76.
- Karadede, E. (2022). Türk Bankacılık Sektöründe WASPAS Yöntemi ile Performans Analizi (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Karahan, M. ve Kızılkapan, L. (2022). Çok Kriterli Karar Verme Teknikleriyle Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırmalı Analizi. *Verimlilik Dergisi*, (3), 441-462.
- Karaatlı, M., Ömürbek, N., Budak, İ., & Dağ, O. (2015). Çok kriterli karar verme yöntemleri ile yaşanabilir illerin sıralanması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 215-228.
- Karaş, Z. (2024). Türk Bankacılık Sektöründe Çoklu Kriterli Karar Verme Yaklaşımları ile Finansal Performans Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(90), 798-820.
- Kayarkaya O. (2006). *1980 Sonrası Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Bu Krizlerin Getirdiği Bir Sonuç Olarak Banka Konsolidasyonları*, (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kazak Hacıoğlu, E. (2016). *Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, P., Cetin, E. I., & Kuruüzüm, A. (2011). Çok kriterli karar verme ile avrupa birliği ve aday ülkelerin yaşam kalitesinin analizi. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, (13), 80-94.
- Levine, R. (1997). Financial development and economic growth: views and agenda. *Journal of economic literature*, 35(2), 688-726.

- Özkan, T. (2020). Türk bankacılık sektöründe finansal performans ölçmede TOPSIS yönteminin kullanımı: Katılım bankaları üzerine bir uygulama. *Maliye ve Finans Yazıları*, (113), 47-64.
- Pekkaya, M., & Dökmen, G. (2019). OECD ülkeleri kamu sağlık harcamalarının ÇKKV yöntemleri ile performans değerlendirmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 923-950.
- Ranjan, R. (2024). The Evolution of Digital Banking: Impacts on Traditional Financial Institutions. *International Journal of Progressive Research in Engineering Management and Science*, 4(9), 753-763.
- Roy, P. and Shaw, K. (2023). A fuzzy MCDM decision-making model for m-banking evaluations: comparing several m-banking applications. *Journal of Ambient Intelligence and Humanized Computing*, 14(9), 11873-11895.
- Sarımehmet, B., Hamurcu, M. ve Eren, T. (2020). Çok kriterli karar verme: Kırıkkale YHT istasyonu-şehir bağlantısının sağlanması. *Demiryolu Mühendisliği*, (11), 26-40.
- Seçme, G. (2022). Firma performans değerlendirmesine çok kriterli yaklaşım: Bankacılık sektörü üzerine bir uygulama. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 457-480.
- Supçiller, A. A., & Deligöz, K. (2018). Tedarikçi seçimi probleminin çok kriterli karar verme yöntemleriyle uzlaşık çözümü. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 355-368.
- Süzülmüş, S. ve Yakut, E. (2024). CRITIC Temelli PROMETHEE ve EDAS Teknikleriyle Bankaların Finansal Performanslarının Belirlenerek Karşılaştırılması. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 1-22.
- Tezergil, S. A. (2016). VIKOR Yöntemi ile Türk Bankacılık Sektörünün Performans Analizi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 38(1), 357-373.

- Tunay, B. (2022). *Koronavirüs (COVID 19) Pandemisinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkilerinin Finansal Tablolar Açısından Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2011). *Bankalarımız 2011*. <https://www.tbb.org.tr/son-eklenenler/pdf/54289> [29.05.2025]
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2022). *Bankalarımız 2022*. https://www.tbb.org.tr/sites/default/files/kitaplar/Bankalarimiz_2022_2.pdf [31.05.2025]
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2023). *Bankalarımız 2023*. <https://www.tbb.org.tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/kitaplar/pdf/922>. [01.06.2025]
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2024). *Bankalarımız 2024*. <https://www.tbb.org.tr/sites/default/files/raporlar/54434/ekler/bankalarimiz-2024.pdf>. [12.06.2025]
- Ulusoy, A., Demirel, S. ve Özbilge, G. (2023). Dijital Ödeme Sistemlerinin Finansal Kurumların Erişim ve Derinliğine Etkisi: Türk Bankacılık Sektöründen Kanıtlar. *Akademik Hassasiyetler*, 10(23), 584-607.
- Ulutaş, A.ve Karaköy, Ç. (2019). G-20 Ülkelerinin lojistik performans endeksinin çok kriterli karar verme modeli ile ölçümü. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 71-84.
- Yalçın, D. ve Karaatlı, M. (2018). Mevduat Bankası Seçimi Sürecinde Topsis ve Electre Yöntemlerinin Kullanılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 401-423.
- Yavuz, A. E., Hazar, A. ve Babuşcu, Ş. (2023). Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Performanslarının MULTIMOORA Yöntemiyle Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. *Verimlilik Dergisi*, 57(1), 139-158.

- Yazdi, A. K., Hanne, T. and Gómez, J. C. O. (2020). Evaluating the performance of Colombian banks by hybrid multicriteria decision making methods. *Journal of Business Economics and Management*, 21(6), 1707-1730.
- Yıldırım Güngör, G. (2012). *Bankaların Kurumsal Kredi Portföyü ve Kredi Riskinin Ölçümü*, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
- Yılmaz, Ö. ve Yakut, E. (2021). Entropi temelli TOPSIS ve VIKOR yöntemleri ile bankacılık sektöründe finansal performans değerlendirmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(4), 1297-1321.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107-117.
- Yurttadur, M. and Tascı, M. Z. (2023). The relationship between currency-protected deposits and bank performance: case of participation banks. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 10(1), 45-54.
- Zorkirişçi, E. D. ve Rençber, Ö. F. (2023). BWM tabanlı TOPSIS, PROMETHEE ve COPRAS yöntemlerinin karşılaştırılması: Bankaların finansal performansları üzerine bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 14(39), 1030-1045.